

Střídání

Ani mí přátelé ani já nepatřili jsme k obdivovatelům zesnulého ministra Najmana. Hlavně proto, že nikdy jsme ho nepřistihli při tom, že by se pokoušel dotknouti se nějaké vznešené všelidské myšlenky. Vedl svou stranu přibližně podle týchž zásad, podle nichž řídil kdysi svůj krám: podle zásad obchodních. Přesto, když zemřel, uznali jsme, že bude těžko ho ve straně nahradit. Patřil k silnějším lidem, než ti, kteří po něm zůstali.

Patrně by nestálo za to, činiti tuto poznámku, kdyby podobné poměry nebyly téměř ve všech našich stranách. Všude se nyní uskutečňuje střídání generací, při čemž obzvláště jasně vyvstává, že — ať jakékoliv byly její chyby — nebyla to slabá generace, která uskutecnila převrat, skoro po dvacet let budovala stát a teď přirozeným postupem věcí odchází nebo smíruje se s tím, že bude musit v dohledné době odejít. Překvapení není vyloučeno a kéž by se dostavilo: ale jestliže naprostá většina známek neklame, v dějinách našeho národního osudu předává štafetu silnější mužstvo do rukou slabšího. Čím to je, nevím, a přirozená pýcha generace, ke které sám patřím, bude se ovšem bránit této analýze. Ale vidím raději věci tak, jak jsou.

Nikdo dosud nemůže nahradit Švehlu v agrární straně — Milan Hodža, který ho s úspěchem nahrazuje ve správě státu, přichází z jiného prostředí, které má své vlastní zákony růstu, a mimo to věkem patří spíše ke generaci švehlovské. Pokud se národní demokracie týká, jest až tragické, jak zůstala bez osobnosti po Kramářově odchodu. Dáti do klobouku lístky a vytáhnouti jeden z nich — to se zdá býti metodou, jíž jedině lze objeviti vůdce pro tuto stranu pro čas přítomný. Velká chyba se nestane. V sociální demokracii není přes některé sliby viděti nikoho, kdo by byl schopen nahraditi trojici Hampl, Bechyně, Meissner. Pan dr. Franke pak u národních socialistů zřídka vzbuzuje v někom pocity přichylnosti: sednete-li si však a uvažujete docela chladně, také nepřijdete na nikoho, kdo by beze ztráty pro stranu mohl převzítí jeho roli, kdyby náhodou se s ním překotilo auto.

Ostatně musíme se sháněti po talentech netoliko v generaci naší, nýbrž již i v mladších. Poměr našich politických stran k mládeži pohybuje se mezi protivným lichocením jí na jedné straně a tajnou, ale hlubokou nedůvěrou v její nástupnické schopnosti. Poněvadž „Přítomnost“ neagituje pro žádnou stranu, mohla si vždy dovolit k mládeži riskantní poměr upřímnosti. Mládež říkala nepřijemné věci nám a my jí. Byla z toho leckterá nepřijemná bouřka, ale vzejde z toho, věřím, více prospěšného, než z onoho navoněného deštičku, který na mládež dští oficiální orgány stran. „Přítomnost“ dlouho mnohým zdála se záhadou, poněvadž nedala se donutiti k tomu, aby sloužila té nebo oné straně, a poněvadž neměla ani psi věrnost k lidem ani kočičí věrnost k místům ani tupou oddanost k levici nebo k pravici. To se v našem prostředí, kde vztahy jsou zmechanisovány podle legitimací, často zdálo podezřelým. Ale v této zdánlivé nevěrnosti vždy byla

věrnost k jednomu úkolu: k úkolu charakterové výchovy. Na tom nám záleželo více než na projevech věrnosti. Nabádali jsme své čtenáře ne k tomu, aby se duší a tělem zapsali jednomu směru, nýbrž k tomu, aby se učili svobodně myslet a aby harmonicky, bez těch psychických úrazů, jež přináší věk moderní, vytvářeli svou osobnost. Aby se vyhnuli oněm oslabujícím podivínstvím, jež jsou horlivě nabízena, aby žádnou svou vlastnost nepotlačovali, aby však všechny uměli držet na uzdě. Až budeš takový, pak se s námi třeba rozejdi a jdi kamkoliv. Aspoň tam přijdeš jako dospělý muž.

Jiní uvažovali zejména o tom, jak národu prospěje vítězství tak či onak zabarveného směru. My měli na paměti, že, ať kterákoliv barva povládne, národ se neobejde bez pevně utvořených charakterů, poněvadž žádný les není vyšší než stromy, které jej tvoří. Nespolehali jsme na to, že některé kolektivum jest tak zázračné, že všechno očistí a povznese. Nabádali jsme, aby každý se povznášel vnitřní prací na sobě samém. Staří Peršané učili prý svou mládež toliko dvěma věcmi: střílet z luku a nelhati. S tím rozdílem, který přináší tisíciletí, usilovali jsme o něco podobného tam, kde jsme měli možnost působiti.

Ve smyslu této charakterotvorné úlohy vždy jsme se starali více o to, jaká má být mládež povahově, než o to, ke které straně patří. V tomto smyslu také píšeme dnešní poznámky.

Myslím, že většina pokusů, pocházejících od lidí, kteří usilují o vstup do života veřejného, prochází mýma redaktorskýma rukama. Nezapomínám, že jest třeba hledati nástupce pro politiku, pro žurnalistiku, pro kritiku, pro vše. Ale právě s tohoto hlediska není soubor toho, co se dostane do redaktorských rukou, schopen naladit optimisticky. Možná, že se mýlím a rád bych se mýlil. Avšak nemohu vypověděti více, než svůj dojem. A tu se mi zdá, že se hlásí příliš málo lidí se zřetelným znamením osobnosti. Znepokojuje mne to, poněvadž se nedívám na osobnost s tak nesmyslným a psychologicky slepým pohrdáním jako některé kolektivistické směry. Ať máš jakékoliv přesvědčení, osobnost jest jediný motor, který jí může pohánět. Máš, dovolíš-li toto přirovnání, na vybranou: býti lokomotivou nebo jedním z vagonů. Vždy mne bolí, dostanu-li do rukou článek mladého člověka a musím shledati, že jest to něco asi nejobyčejnějšího, nejošoupanějšího, nejnepůvodnějšího, co jest možno napsati, že mladý muž ztrácel svůj čas tím, že z desíti článků dělal jedenáctý a přežvykoval, co před ním mělo už deset starších lidí v ústech. Nevím, kdo to začal velebit originalitu mládeže. Dojmy z dneška musí býti právě opačné. Ptali jsme se už také, čím to, že mladí lidé tak špatně a nedbale píšou, proč potěšení z dobře formované věty jest tak vzdáleno jejich ducha a proč necítí onu rozkoš z tvorby, jež spočívá v dobrém stylu. Dostali jsme odpověď, že mládež nepíše dobře, poněvadž 1. nikdo o to nestojí, 2. má hmotné starosti, 3. má důležitější věci na práci. Toto

vysvětlení by bylo schopno postavit na hlavu celé dějiny literatury. Neboť,

1. psali spisovatelé dobře vždy jen proto, že to od nich bylo žádáno? Nemusili někteří z nich právě pro svůj styl podniknouti největší boje? Nikdo toho od nás nežádá: takto se cítí vnitřní poslání, takto charakterová nutnost, která jest základem každé tvorby? Nikdo možná od vás nežádá ani jiné věci a přece jste povinni o ně usilovat. Jen málo lidí na příklad bude od vás v politice žádati, abyste usilovali o poznání pravdy a sdělili ji s veřejností, jestliže mají podezření, že by to škodilo jejich straně. Je tohle mladý ideál, složití ruce v klín, poněvadž jste nebyli požádáni?

2. Je pravda, že všichni dobří stylisté psali dobře, protože měli dobrá místa a nemusili se o nic starat? Je mezi stylem a výdělkem jakási historicko-materialistická souvislost? Píše ten, kdo má lepší postavení, lépe než ten, kdo má horší?

3. Mladá generace prý má důležitější věci na práci. Neodděloval bych také lidské vlastnosti od sebe. Nejpravděpodobnější jest, že ten, kdo nedbale píše, bude také nedbale myslit a jednat. Špatné psaní dokonce často vyplývá ze špatného myšlení, a stylovou šablonu ve většině případů osvojíte si proto, že jste přestali být pozorní a osvojili jste si dříve šablonu myšlenkovou.

V těchto výmluvách, o nichž si myslím, že jsou žalostné, jest jeden pozoruhodný živel: tito mladí lidé příliš doznávají svou závislost na vnějšku, nejen na jeho nesporných silách a nátlacích, ale také na jeho úsudku, nebo ještě méně, na jeho lhostejnosti. Jsou schopni zblednout a odvrátit se od něčeho, jestliže prostředí o to neprojevuje dostatečný zájem.

Ze všech důvodů, které možná mladou generaci oslabují, srovnáváme-li ji s generacemi jinými, chci se tentokrát zabývat jediným, který je v přímé souvislosti s onou závislostí na vnějšku. Oni nepíší dobře, poněvadž nepozorují, že by kdo o to stál. Nebudou mluvit pravdu, poněvadž si nejsou jisti odměnou. Po prvé máme co činiti s generací, která prošla ve větším měřítku davovou výchovou. Nedivil bych se, kdyby právě tato okolnost oslabovala předpoklady vzrůstu osobnosti v jejím středu a tím zaviňovala její nedostatky. Dokonce by to bylo logické. Ovšem, co měla tato mládež dělati, když mnohý universitní profesor se před ní produkoval a pokřikoval: ať žije masa?

Pod takovými živly přijala mládež za své nevypočitatelné a složené ono božstvo, jímž jest dav. Ve službách jemu můžete dospěti všelickams, hlavně k blaženému vybití pudů, ale jistě ne k pěstování vlastní osobnosti. Zcela jistě však dospějete k tomu, že budete své myšlenky řídit podle vnějších znamení, jako řídíte své hodinky podle hodin na věži. Poněvadž budete shánět moudrost v davu, zapomenete na to, že byste se mohli pokusit naléztí ji svým vlastním úsilím. Jednoho dne však hodiny na věži přestanou ukazovat, nebo se jejich ručičky nějak zblázní, a vy nebudete vědět, kolik udeřilo.

Davové ideály pěstují dnes stejně hnutí levá jako pravá, poněvadž se vyskytlo mnoho nových pánů, kteří potřebují sluhů. Pravé a levé směry, které by pro svůj spor ochotně prolily krev všech svých příslušníků, shodují se podivuhodně v tom, že „individuum jest mizerné“. Snad nadmíru potřebují mizerných individuí, aby mohly vládnout. Jak dlouho však můžete věřiti, že individuum jest mizerné, a jednati

podle toho, aby se individuum skutečně nestalo mizerným?

Na mladé generaci nynější jsou zřejmé stopy toho, že se učila mysliti v davu. Nemůže za to, poněvadž ji k tomu vedli staří vypočítavci, kteří za ni byli odpovědní. Ale, ač za to nemůže, ponese následky toho. Žítí v davu, tak příjemné někdy pro život pudový a pocit moci, nezbytně stlačuje inteligenci aspoň tím, že jí neklade úkoly. Pokud jde o vzrůst osobnosti, účast na deseti schůzích nenahradí hodinu vlastního myšlení. V ohledu intelektuálním jest přílišné soužití s davem totéž, co v ohledu tělesném přílišné ležení na pohovce.

Žítí v davu jest ovšem nejlehčí forma politického života. Jestliže však jednou budete odkázáni sami na sebe — a to se děje ve všech nejdůležitějších okamžicích vašeho života — pocítíte, že jste se poněkud odnaučili chodit na vlastních nohách. Budete schopni nadšeně hlasovat pro resoluci, ale nebudete patrně ani schopni ji sám sepsat. Jste-li členem davu a nic nad to, znamená to, že jste politicky vzdělávání nejhrubší politickou reklamou, kterou strany a hnutí provozují. Kdyby vám někdo navrhl, abyste se národohospodářsky vzdělávali z reklam, které v novinách uveřejňují výrobní a obchodní firmy, odmítli byste to s opovržením. Ale v politice nejste stejně opatrní.

Z toho, že nikdo nemá mít továrnu jako osobní majetek, vyvozovali někteří dogmatikové, že nikdo nemá mít vlastní myšlenky. Z toho, že vlastnictví výrobních prostředků svádí k vykořisťování, vyvodili, že nemají existovat osobnosti, nýbrž jen členové davu s polosmytými obličejí. Navrhuji mladé generaci, aby tomu nevěřila, i když se tomu praví naučili od levých a teď jí to sborem hučí do uší, vyčerpávající vynalézavost konfekcí objednávkami na stále nové druhy košil, do nichž hodlají obléci všechnu mládež svých zemí. Tyto košile nepřekážejí pohybu rukou, ale velmi překážejí pohybu ducha.

A poněvadž překážejí pohybu ducha, nedělají z vás to, co by z vás vychovatelé měli udělat. Doufám, že jednoho dne zprotiví se mládeži sloužit za materiál demagogům. Že bude tak růstí z vlastního myšlení, jako rostly generace předchozí: snad právě v tom je jejich síla, která září i z jednotlivých jejich příslušníků. Individualismus, i kdyby nebyl ničím jiným, byl alespoň velkou dílnou charakterů. A stále ještě jsou osobní výkony pohonnou látkou pokroku. Stále ještě, budete-li míti vykonat něco důležitého, budete to asi musít vykonat sám.

Proto nesouhlaste a nepoddávejte se tomu rozvratu a ponížení osobnosti, který se nyní hlásá a tam, kde hlásání nepomůže, vynucuje. Budoucnost patří harmonickému spojení kolektivního principu s individuálním. Této budoucnosti služte a v jinou nevěřte. Jen z dialogu mezi principem svobody a vázanosti vyjde vše velké, čeho je lidstvo schopno. Konkrétně nyní žádejte všechnu organizaci ve věcech hospodářských nebo národních, ale popírejte ohnivě, jak to mládež minulých dob popírala, že to musí míti za následek hrubou nebo jemnější ztrátu svobody.

Tady nejde jen o filosofii; tady jde také o to, jací budete. A poněvadž jednou budete národem, jde také o to, jaký bude národ. Nepotlačujte žádný bratrský pocit, který v sobě nosíte, ani žádnou soudržnost. Ale buďte takoví, aby bylo ctí býti vám bratrem. Cíťte se členy kolektiva, ale nezapomínejte, že na vaší

osobní ceně bude záležeti, jak vysoko se bude vznášet hlava tohoto kolektiva. Jednou nás vystřídáte. Báli bych se toho, kdybyste do té doby nepoznali nic jiného než vliv davové výchovy. Činí hlas velkým a myšlenky malými.

F. Peroutka.

poznámky

Delbos, posel Moskvy

Jak se dělá propaganda proti Československu a současně proti Francii, ukázalo se za Delbosovy návštěvy v Praze. Americká agentura, udržující svou službu také v hlavních městech evropských, vydala tuto zprávu: „Jak se oznamuje z pramenů obvykle dobře informovaných, bude moci francouzský ministr zahraničních věcí Delbos zpravit pražskou vládu o tom, že Moskva ho ujistila, že sovětská vojska by se dala ihned na pochod, jakmile by Československo bylo některou zemí napadeno. Moskva by v takovém případě dokonce ani nečekala, až by byla vyzvána. Toto výslovné ujištění má prý za účel odstranit nervositu, jež v Praze vznikla po Halifaxové cestě do Berlína“. Dobře informované prameny mohou v tomto případě být jen prameny nacistické nebo s nimi duševně spřízněné. Účelem zprávy je ukázat, že Delbos na své cestě po Evropě a zvláště do Prahy je pouhým poslíčkem Moskvy, a že vlastním účelem jeho cesty je dnes již pověstné „obklíčení Německa“. Na zprávě americké agentury neudivuje celkem tendence, ale samozřejmost, s jakou se čtenáři podává tvrzení, že právě Delbos je povolán vyřizovat v Praze moskevské vzkazy. V Evropě leckterý čtenář takovou zprávu jen přečte levým okem a dále si jí nevšímá, ale je třeba si uvědomit, že neinformovaný anglický nebo francouzský čtenář — nemluvic o německé veřejnosti samé, jež je živena výhradně smyšlenkami tohoto druhu — takovým zprávám lehce uvěří právě proto, že se o Delbosově poslíčkovské funkci v ní mluví s takovou samozřejmostí. S propagačního hlediska je taková malá zpráva vražednější než celá tisková kampaň, jejíž tendenci nakonec postřehne i nejhorský znalec evropské situace. m

Útočník má právo útočit

Člen kongresu Spojených států Maverick je z těch Američanů, na které udělalo bombardování americké lodi „Panay“ v Číně veliký dojem. Rozhodl se prohlásit v kongresu, že je konečně na čase, aby se Spojené státy začaly starat o své vlastní věci. Každý by soudil, že poslanec Maverick tím chtěl říci, že Amerika má, pokud jde o oblast Dalekého východu, začít energicky hájit své zájmy, ale pan Maverick naopak myslí, že by Amerika měla odvolat všechny lodi v čínských vodách, a jeho kolega Hamilton Fish dokonce řekl naplno, že „nebezpečí podobných příhod bude hrozit tak dlouho, dokud budou americké lodi v čínských vodách“. To znamená, že se Japoncům nemá překážet v dobývání Číny a že se Amerika má spokojit politikou přísné neutrality. Klade se otázka, zač je třeba považovat za takových okolností americké zájmy v Číně. Je nepochybné, že to je také „americká věc“, a jestliže se Amerika má starat jen o své věci, pak by se měla starat mimo jiné také o to, aby Čína dále odebírala americkou vlnu, což je na příklad pro Texas otázkou života a smrti. Ale pak Maverick a pan Fish neuvažují přece vůbec o Dalekém východu a podobných věcech. Uvažují o tom, co vzbudí nadšení amerických Babbitů, kteří už mnoho let proti Rooseveltovi postupují argumentem, že se stará o příliš mnoho věcí, po kterých jemu a Americe nic není. Tento vývoj by se mohl skončit tím, že by se do Ameriky mohlo začít hrnout mnoho věcí a dokonce i lidí, po kterých Americe rovněž nic nebude, kteří však budou mít nepříjemnou vlastnost, že budou pro neutralitu ostatních s výhradou, že sami smějí zasahovat do všeho.

K tomu spěje konec konců neutralitní politika všech zemí: zasahovat můžeme jen útočník, od toho přece jím je; a úkolem ostatních je právě jen neutralita. Jestliže se pak někde útočník rozdivočí tak, že bije kolem sebe hlava nehlava, pak je to vina neutralů, když se do toho pleťou a někdo z nich dostane ránu. Ať zůstanou doma, a nemůže se jim nic stát. Leda později, až útočník, jemuž se tak dlouho vyhýbali, přijde za nimi do jejich vlastní země. mz

Lodgman

V těchto dnech dožil se šedesátí let dr. Lodgman, výrazná postava našich Němců, která stála v popředí rušného života naší německé menšiny řadu let po převratu. Před válkou — na rozdíl od mnohých svých kolegů — byl politikem umírněným; po převratu stal se představitelem německého negativismu, který šel tak daleko, že velezradu prohlašoval za národní povinnost. Řadu let žije Lodgman v politickém ústraní; odešel z politického života, když v roce 1925 jeho negativismus podlehl aktivismu, když podlehl v politickém souboji s Křepkem tak, že nedostal mandátu z prvního skrutinia.

I tímto odchodem ukázal Lodgman svůj politický formát. Prohrál a — odešel. Snažil se z otázky našich Němců učinit otázku evropskou. Tehdy Evropa byla demokratická, a Lodgman počítal s pomocí demokratické Evropy. Jeho koncepce se neosvědčila a v roce 1925 zvítězil německý politický aktivismus; později došlo ke vstupu dvou německých stran do vlády.

Netrvalo ani deset let a v německé politické domácnosti u nás došlo k velkému kvašení. Došlo k recidivě negativismu. Ale není to negativismus, který počítá s demokratickou Evropou, nýbrž který paraziticky žije na ose Berlín—Řím. Lodgmanův boj a jeho prohra ukazuje, že tam, kde jde o sudetoněmeckou stranu, můžeme říci: to už zde bylo. Jsou zde rozdíly. Můžeme-li o Lodgmanovi s dobrým svědomím napsati, že to byla — při jeho víře a omylech — politická osobnost, nemůžeme to říci o muži, který dnes stojí v čele velké německé politické strany. Dnes Lodgman je v politickém ústraní. Jiní dopadli ještě hůře. Baeran byl svého času vulgárním představitelem německého negativismu a německé irredenty. Zemřel v Německu zapomenut lidmi, kteří ho kdysi oslavovali.

V politickém životě není dobře prorokovat. Ale víme, že sudetoněmecká strana prožívá velmi těžkou krizi. Kdo ví, jak za několik let bude se hovořit o Konradu Henleinovi. Kdo ví, zda za několik let nebude to jméno, které bude zajímat jen několik lidí, kteří se zajímají o historii českoněmeckého poměru. Tu je a bude rozdíl mezi negativistou Lodgmanem a negativistou Henleinem: Lodgman byl politickou osobností, Henlein jest jen jedním z vedených, kteří byli strženi tlakem zvenčí. V. G.

Jižní Čechy — a Angličané?

Slyšel jsem s mnoha stran, že jižní Čechy nejsou mnoho navštěvovány turisty, ačkoliv, jakkoli to zní divně, vyvolává v Anglii pouhá zmínka o této části země v mnohých duchovním zraku nejrozkošnější ráj. „Proč tedy“ — ptal jsem se v duchu — nejedí Angličané tam trochu víc? A tak jsem se vydal před šesti týdny na cestu sám.

Putoval jsem z města do města a z vesnice do vesnice. K nemalému překvapení nacházel jsem stopy svých britských spoluobčanů na příklad u pramenů Vltavy, v Rožmberku a Krumlově. Majitelé hotelů a jiní lidé mne informovali o těchto návštěvách. Několik skupin Skotů bylo v Krumlově, který, jak se zdá, udělal na ně dostatečný dojem. Tento přítok cizinců je nezvyklý.

Ale, mluvě jako Angličan, smím se odvážit varovat? Tato nesmírně krásná část země měla by být lépe připravena pro návštěvu turistů. Myslete chvíli na velmi špatné zařízení hotelů a na jídlo. Velká pravda, kterou je dobře si zachovat v mysli, byla mi jednou řečena v Paříži: „Ó, vy Angličané musíte cestovat všude s vlastním polštářem a pohodlím.“ Byla by věčná škoda, kdyby návštěvník nebyl potěšen svým pobytem na jihu Čech. Nejsme však povinni vděkem české menšině v takových městech, jako je Vyšší Brod, kde německé podniky jsou nesrovnatelně lepší než české. Snad s výjimkou Krumlova v oblastech s českou menšinou je jídlo v českých podnicích většinou špatné a drahé.

Zprvu jsem myslel, že je to jen mé osobní mínění. Myslil jsem si také, že podivínští čeští turisté dovolují klidně svým žaludkům a peněženkám trpět pro jakési „kocourkovské vlastenectví“. A přece jsem se mýlil. Je tu, jak jsem pozoroval, silné pobouření proti tomu mezi Čechy samotnými. Mluvil se mnou o tom jeden právník z Krumlova. Vyprávěl: „Přijel jsem jednou pozdě večer autem se svou rodinou do hotelu v Linci. Byli jsme přivítáni zdvořile a vzdor pozdní hodině i výbornou večeří. Ceny byly také velmi rozumné. Všestranná dvornost nás doprovázela, když jsme příští rána odjížděli, majitel a jeho zaměstnanci přišli se s námi rozloučit

ke dveřím a řekli sobě. Příštího večera jsme překročili naši hranici a přijeli do Vyššího Brodu. V hotelu nám nemohli dát najíst, protože „je příliš pozdě“ a dostali jsme nevalné pokoje. Pobyt v hotelu nebyl také z nejnižších.“

Podobnou příhodu jsem slyšel vypravovat, tentokrát o východních Čechách, z Orlických hor. Ani tam nerovnájí se české podniky německým. Odpovědi jsou skorem stejné: „Nějsme si jisti, jak se takové věci zařizují, neboť nám to nikdo neukázal.“ A přece, neudělá-li se něco proti tomu, ztratí i taková vskutku velmi viděnihodná místa přízeň pohodlímilovných Američanů a Britů. Nesmí se přehlížet obrovský propagační význam, který turista má pro každou zemi. Cizí obecnostvo přeje těm, kdo projevují zájem, dobré city a nabíží skutečné pohostinství.

Nejsou to jen hotely, ale i cesty a železniční spoje a pohodlí, které by se měly změnit dříve, než cizí turisté by mohli být doopravdy pozváni k jakémukoliv pobytu v této části země.

V místech historických a umělecky zajímavých je také podivný nedostatek slušných obrázkových pohlednic. Míním tím, na příklad, vskutku nádherné fresky v Třeboni a Jindřichově Hradci. Jakou upomínkou by pro nás byly fotografie těchto věcí! Ukazovali bychom je našim přátelům v Anglii; inspirovaly by je s největší pravděpodobností k samostatné návštěvě této země. A Zlatá Koruna a její Madona? Ovšem, musím se zmínit s největší chválou o výborné reprodukci Madony Vyšebrodské.

A ještě něco. Anglosas shledává vskutku velmi pohoršujícím fakt, že se mu zakazuje kouřit obvyklou lulku, sedí-li u volantu. Toto a talíř špatné polévky k tomu váží mnohem více, než všechny turistické prospekty a celá propaganda dohromady. Víte, na neštěstí činí člověk velmi rychle závěry, je-li vzdálen své země. A tak radím jako přítel, aby se to vše změnilo, protože obzvlášť v národnostně smíšených oblastech může cizinec dojít k těmto velmi nepříjemným závěrům.

Napadá mne ještě, že prostřední turista ví určitě o Mona Lize, ale k největší škodě jak Československa, tak cizinců, není návštěvníkům země, jak se zdá, řečeno nic v jejich vlastní řeči, řečneme zas, o Milostných jihočeských Madonách.

Ano, uvědomuji si, že vše nemůže být uděláno najednou, ale určitě mohly by mít dobrou pověst slovenská vína, nebo zámky a umění, tak, jako ji už dnes mají slavné československé léčebné lázně. Pomyslete na pověst, kterou má Francie pro své jídlo a víno. Ovšem, Francouz je labužník, ale měl také vůli vytvořit tuto pověst.

Mohl bych ovšem říci nyní mnoho hezkých věcí a zastavit se na tom, ale ještě jednou, — jako přítel této země cítím, že je lépe povědět pravdu a poradit důvěrně, aby si lidé mnoho nevšíмали zdvořilých poznámek, které cizinci jsou nakloněni dělat, když navštěvují zemi. Jsa sám Anglosasem, vím, jací jsou moji spoluobčané a co žádají, když cestují. *Leslie Hill.*

politika

Dr. Karel Kříž:

Rozmluvy o prezidentu Benešovi

(K druhému výročí jeho volby 18. prosince 1935.)

II.

Rozmluva s vedoucím politikem
čs. strany lidové.

Dvě léta jsou sice jen kapkou v moři věků národních dějin, pravil nám, »ale i tato krátká doba v tomto případě dostačí, aby potvrdila správnost jednání těch našich politických sil, které roku 1935 prosadily volbu dra Edvarda Beneše prezidentem republiky. V hodnocení těchto dvou let pokládáme za nejdůležitější, že dr. Beneš správně odhadl, jak velký význam v hrozivé současné mezinárodní krizi připadne československé armádě. Celý svět i náš národ znal dra Beneše jako přesvědčeného

pacifistu a upřímného průkopníka myšlenky, že evropský mír má být navždy udržen. Vývoj mezinárodních událostí ukázal živý reálný smysl Benešův, který nenechal nikoho na pochybách, že i on si přeje, abychom měli takovou brannou moc, aby dovedla od hranic republiky odvrátit nebezpečí války. Katolíci v tomto státě dobře chápou, že to není žádný útěk od pacifismu. Těší se z toho, že péči presidenta Beneše máme dnes jednu z nejlepších armád v Evropě, protože to znamená posilu všem, kteří doma i za hranicemi chtějí udržeti mír.«

»Presidentu Benešovi se za dva roku podařilo podivuhodné dílo při dobudování armády. Dovedl armádu sblížit s lidem, vyvolat v nejšířších vrstvách národa zájem pro její potřeby a vzbudit smysl pro nutnost branné výchovy. President Beneš při tom stále zdůrazňuje, že nerozhoduje jen síla a vyspělost technická a osobní, ale také síly mravní. Díky tomu máme armádu vyspělou nejen technicky, ale i duchovně. Proto president poukazuje na naši tisíciletou brannou tradici, proto každý rok v den Dušiček dává položit věnec k hrobce českých králů. Katolíci dobře rozumějí tomu symbolu, kterým president Beneš chce říci, že náš národ svým státnickým, vojenským, kulturním a sociálním tvořením náleží mezi nejstarší národy Evropy.«

»Katolíci se ztotožňují s názorem presidenta Beneše, že naše síla a vnitřní jednota jsou hlavními předpoklady naší mezinárodní váhy. Ve všech svých cestách po republice se uplatňuje president Beneš jako pacifikátor republiky, ať už jde o poměr k menšinám, nebo o kulturní uklidnění či o pacifikaci sociální. Rázil nové cesty a směrnice. Menšinám ukazuje nutnost výhradně politické, kulturní i hospodářské gravitace ku Praze jako na nejlepší předpoklad každé společné práce pro dobro všeho lidu, jsa při tom odhodlán vystoupiti proti každé škodlivé gravitaci, jež míří za hranice republiky. I v této věci je klidná rozvážnost jeho hlavním heslem, a my katolíci věříme s ním, že přinese dobré ovoce.«

»Potřeba vnitřní konsolidace vede presidenta Beneše současně k úsilí o pacifikaci sociální. Dr. Beneš dobře vidí onen světový kvas, který tak rád nazývá s o c i á l n í revolucí dvacátého století. Tento sociální přerod společnosti, vyvolaný pádem hospodářského liberalismu, obrovským rozmachem technické kultury a vzrůstem čtvrtého stavu, projevuje se ve všech státech, ovšem různými pochody. Beneš si přeje, aby Československo tento proces prožilo v klidném vývoji, ponehálým vyrovnáváním příkrých sociálních protiv směrem k zvýšení životní úrovně nejchudších vrstev lidových. V tom je s námi, katolíky, v naprosté shodě. Také my jsme přesvědčeni, pokračoval politik strany lidové, »že sociální otázka u nás musí být řešena demokratickou cestou, to jest dohodou všech odpovědných a zúčastněných složek. Ten, kdo se podívá na poměry současně ve Španělsku, Německu, Itálii, Rusku i jinde, dovede jistě ocenit tyto zdravé názory presidenta Beneše.«

»Je jen přirozené,« řekl pak náš informátor, »že zejména lidová strana s velkým zájmem sleduje kulturní politiku presidentovu. Mohu říci hned, že čs. strana lidová

je s ní spokojena. Dr. Beneš už svou zahraniční politikou, usilující jediné o mír, ocitl se na jedné linii s politikou Vatikánu. Pro náš národ nejdůležitějším činem Benešovým po této stránce jest modus vivendi, který sjednal s Vatikánem jako zahraniční ministr a jako prezident republiky dokončil. Každý, kdo jen letmo porovná poměr Československa k papežskému Římu od převratu až do odchodu Marmaggiho, musí vidět tu úžasnou změnu, jež prospěla stejně naší republice jako katolické církvi. Ale dr. Beneš si nezatajuje, že tato blahodárná součinnost Vatikánu s naší republikou musí se projevit také uvnitř našeho státu překonáním předsudků proti stále živému tisíciletému odkazu díla, působení a významu katolické církve. Proto tak často adresuje národu upřímné výzvy k náboženské toleranci a poukazuje často na mravní cenu náboženství pro národní život. My, katolíci, litujeme, že tyto výzvy nejsou vždy tak chápány, jak by měly být pochopeny. Budoucnost ukáže, že i v této věci prezident Beneš myslí správně, protože chce mít silné Československo, což znamená spokojenost všech jeho občanů bez rozdílu náboženství, národnosti a sociálního postavení.

»President Beneš je tak dobře informován o vývoji evropské politické krise, že dovede odhadnout nebezpečí, jež nám hrozí. Tím větší cenu má jeho práce, vychovávající národ k sebedůvěře a k sebevědomí, síle a jednotě. Sám jde dobrým příkladem napřed svou vírou v naše právo, moc a mezinárodní význam.«

»Tuto víru presidenta Beneše někteří nazývají optimismem. Tento Benešův optimismus je však na hony vzdálen jakékoliv lehkomyslné bezstarostnosti, protože je logickým výrazem mimořádného Benešova smyslu pro skutečnost a chladného zvážení naší síly a síly našich spojenců a přátel. Tato střízlivost úsudku vedla Beneše v jeho revoluční práci i v jeho činnosti doma a je dodnes nejlepší zárukou pravdivosti jeho názorů. President Beneš dal svůj chladný rozum, vzdělaný a kritický, do služeb národa stejně jako příkladnou a neúpornou pracovitost, milou skromnost a vřelé srdce pro potřeby našeho lidu. Toho všeho si opravdoví, čeští a slovenští katolíci, cení na presidentu Benešovi. Proto se seskupili kolem něho, aby mu pomáhali ze všech sil.«

»Celkem bych řekl,« končil politik čs. strany lidové rozhovor, »že dvě léta Benešova presidentsví dokazují jasně, že náš národ předloni volil dobře. Svědčí také o tom, že by býval volil velmi špatně, kdyby byl býval jednal jinak, než jak to kázala kategorická výzva památného 18. prosince 1935.«

Rozhovor s národně demokratickým politikem.

»Chcete můj pravdivý úsudek o vhodnosti volby presidenta Beneše,« pravil nám významný národně demokratický politik, »a o tom, jak se osvědčil ve svém úřadě v minulých dvou letech. Řeknu vám to docela upřímně.«

»Není tajností, že skutečný poměr všech členů naší strany k volbě presidenta republiky už v roce 1927, ale také v roce 1934 a 1935 nebyl stejný ani obsahově, ani formálně. Není také tajností, že i v roce 1927 i v roce 1934 byl tento poměr právě vyjádřen tím, že členové naší strany hlasovali při presidentské volbě rozdílně. Snad tomu tak nebylo v roce 1935 pro závazky k dru

Kramářovi, ať už byly pocítovány subjektivně u různých členů naší strany jakkoli. Má-li člověk volit mezi dvěma osobnostmi, jichž práce si upřímně váží, musí jeho rozhodnutí vždycky býti pro některou z nich subjektivně i objektivně nesprávné, ba nespravedlivé. Vážky svědomí tu jsou velmi citlivé pro různé momenty, jež snad někdy nejsou ani podstatné, ale které konečně rozhodnou.«

»Tak tomu bylo mezi námi i při presidentských volbách roku 1935. Ať už bylo formální votum jakékoliv, nebylo mezi námi jistě mnoho těch, kteří by vážili Benešovu práci nesevdomitě nebo zaujatě, docela jistě bylo mezi námi několik lidí, kteří by byli rádi volili jinak, než musili volit. To byli ti, kteří byli dobře informováni o všech skutečných „pro“ a „proti“. Řeknu upřímně že tu působila jakási láska či silné citové zaujetí pro dra Kramáře. Myslím, že tento citový moment, pochopitelný u straniců, pro zásluhy, charakter a životní osudy dra Kramáře, je srozumitelný i jeho tehdejší a dnešním odpuřcům.«

»Několik z nás pokládalo dra Beneše za vhodnějšího kandidáta pro jeho velkou práci a zásluhy v revolučním zápase, „neboť bez něho bychom republiku jistě neměli“ (cituji Masaryka), pro jeho velkou znalost složitých poměrů zahraničních, stejně jako pro znalost poměrů domácích. Vždyť byl od převratu členem všech vlád a viděli jsme jeho úžasnou píli a pracovitost a snažili jsme se ho pochopit a hodnotit. Ale na druhé straně také osobní vlastnosti a ideová příbuznost jeho protikandidáta s námi, zřetel k dru Kramářovi a celé to ovzduší kolem volby znamenalo pro nás velmi mnoho.«

»A tak jsme volili tak, jak jsme volili,« řekl s úsměvem národně demokratický politik. „A stejně upřímně Vám povím, že po presidentské volbě prezident dr. Beneš získal si pro sebe i některé z těch nás, kteří stáli proti němu pevněji, než jiní. Nemůžeme přece nevidět, že od počátku svého presidentsví se dr. Beneš správně a činně postavil nad stranické zápolení a že dbá bedlivě objektivitu a opatrnosti ve výrocích a činech. Myslím, že toho dbá bedlivěji než prezident Masaryk, což je pochopitelné vzhledem k povaze a temperamentu i věku každého z nich. My přece také vidíme, že prezident Beneš chce být sjednocovatelem a nadřazovatelem, že upřímně se snaží dbáti „obecného dobra“, harmonie a jednoty národa a stará se o jeho sílu a zmohtnutí. Vidíme, jak urovnává všem cestu a odklízuje překážky, zkrátka jak opravdu chce být hlavou státu tak, jak si ji — třeba příliš idealisticky — všichni přejeme a představujeme.«

»Odpoutal se — myslím — nejen formálně, ale i vnitřně od jakékoliv stranickosti, a i když někdy nesouhlasíme s některými jeho projevy a skutky, nemůžeme nevidět, jeho dobrou vůli, velkou pracovitost a svědomitost. Při jeho veliké zkušenosti a znalosti osob i zájmů v mezinárodní politice je snad právě dnes i z toho důvodu dr. Beneš nejvhodnějším prvním představitelem naší vlasti.«

»Mýlival se leckdy jako zahraniční ministr,« dodal na konec národně demokratický politik, »snad pro výše uvedené okolnosti nebude se mýlit jako hlava státu. Dej Bůh jemu i nám, aby tak bylo do daleké budoucnosti.«

Rozmluva s nemeckým sociálnym demokratickým poslancem.

»Všichni němečtí aktivističtí politikové,« pravil nám člen poslanecké sněmovny za německou sociální demokracii, »považují zvolení dra Edvarda Beneše presidentem republiky za šťastný obrat v naší vnitřní politice. Presidentská volba rozptýlila všechny naše obavy, že by Masarykovy zásady mohly býti zrazeny nehodným nástupcem. Masaryk získal si uvnitř německého obyvatelstva bohatý kapitál důvěry. Nikdo jiný by byl tento kapitál nedovedl zdědit, jen dr. Beneš. Za dva roky svého presidentství dokázal mnohokrát, že nejenom slovy, ale i činy cítí se důvěrníkem i německých občanů republiky. Jeho historický projev v létě 1936 v Liberci byl signálem k novému vážnému pokusu o rozřešení menšinového problému naší republiky. Tento pokus bude trvale spojen s jménem presidenta dra Beneše.«

»My aktivisté a demokratičtí Němci ceníme si zvláště toho, že president dr. Beneš při svých různých cestách po republice navštívil německé kraje a hledal srdečný styk s německým občanstvem. Po jeho poslední návštěvě v jižních Čechách kolovala v německých kruzích, které se jinak mimochodem řečeno nevyznačují nadmírou objektivitou, tato pozoruhodná poznámka: „Tento muž to míní počestně.“«

»Je také příznačné, že ti zvláště ostří kritikové naší menšinové politiky často operují s předhůzkou, že to či ono rozhodnutí podřízených úřadů se nestalo v duchu hlavy státu. Tak mnohá stížnost, psaná aktivistickým politikům některým občanem, začíná větou, že to či ono se neděje v intencích presidenta dra Beneše a předsedy vlády dra Hodži. To znamená, že dobrá vůle vedoucích státníků, vůle působit podle zásad národnostní spravedlnosti, je uznávána i v těch nejzazších opozičních kruzích.«

»To znamená mocné morální plus pro republiku. K rozřešení nějakého boje po dobrém je třeba vždy, aby zde byla instance, jejíž mravní autorita a objektivita je uznávána oběma stranami. Masaryk pracoval úspěšně na tom, aby funkci presidenta republiky povznesl nad strany a národy a vybudoval v demokraticko-humanistický státní pojem. Kéž se dru Benešovi zdaří korunování tohoto díla.«

Rozmluva s politiky čs. národně socialistické strany.

»Strana národně socialistická,« řekl nám politik této strany, »vyučovala svým historickým vývojem i složením jakýkoliv programový dogmatismus. To byla výhoda pro denní praxi, ale současně v tom bylo nebezpečí příliš širokého kompromisu a programové nejasnosti. Tyto okolnosti připravily půdu pro příchod silných osobností ve straně. Proto také vliv dra Edvarda Beneše se projevil od prvních počátků jeho působení v naší straně a dal mu dominantní postavení. Jeho odchod na křeslo presidentské znamenal pro naši stranu ztrátu silné osobnosti, která mohla přímo a bezprostředně zasahovat do jejího vývoje. Není pochyby, že jeho autorita zůstává ve straně trvale, třeba nepřímo a bez osobního vlivu. Kdyby se byl dr. Beneš nestal presidentem, byl by jistě po Klofáčovi vůdcem strany a vedl by ji do volebního vítězství. Nemusím jistě říkat, že za jeho činnosti presidentskou stojíme do posledního písmene.«

»K tomu bych poznamenal,« řekl nám jiný národně

socialistický politik, »že dr. Beneš byl zvolen presidentem za situace, kdy v Evropě i u nás se přímo řvalo o ideologických frontách. Československo bylo štváno k vůli obrannému paktu se Sovětským Ruskem. Také naše pravice byla seštvána proti levici sub titulo bolševismu. Přitom dr. Beneš byl mužem levice. A v této československé bitvě na Marně byl náš fašismus poražen na hlavu, ale hned si to ještě neuvědomil. Na krajní levici současně komunisté doufali, že teď se začne stírat rozdíl mezi nimi a demokraty a že to povede k „lidové frontě“, jež se připravovala ve Francii. Komunisté doufali, že se poměry vyvinou u nás tak, jak oni chtějí. Zvítězili demokrati nad krajní pravici i levici. Dr. Beneš držel mezi touto Scyllou a Charybdou pevně kormidlo. Celé dva roky pluje rovně v bouřích o Habeš, Španělsko a o ideologické bloky a dokazuje, že státy mají styky podle životních zájmů, nikoliv podle režimů.«

»Druhý Benešův problém byl, co dělat, když Společnost národů dostala se po sankcích do hlubokého otupění. Československo bylo dříve na světovém programu automaticky, protože jsme byli ve Společnosti národů. Teď jsme musili svou světovost znovu dokazovat: konsolidací, armádou, protipropagandou. Sem patří presidentovy projevy při všech příležitostech, řeči k Slovákům, k menšinám a ovšem také mobilisace mravní a branných sil národa.«

»Ještě jedna věc. Povšimněte si, jak už dnes se odlišně mluví než před dvěma lety. Působí příklad Benešův. Udělali jsme pokrok k cifrám, datům, procentům. Každý Benešův projev, každá jeho otázka, každý rozhovor s ním, to jsou fakta a číslice. Tato věcnost se rozšiřuje na nás všechny.«

»Kdysi byla Evropa zachráněna od hrůz válek nikoliv zbraněmi, nýbrž filosofy, kteří hlásali snášlivost. Dnes to je humanitní demokracie. President Beneš má patrně tu ctižádost, aby vytvořil a sjednotil politický národ v Československu. To znamená sjednotit demokraty všech národností a odvrhnout nedemokraty.«

»Ovšem,« dodal národně socialistický politik, »pro naši stranu je v tom všem jedna těžká věc. Čs. národní socialisté ztratili vůdce jediného, který stál nad ostatními.«

Rozmluva se židovským politikem.

»My židé,« pravil nám židovský nacionální politik, »uvítali jsme zvolení presidenta dra Beneše s upřímnou radostí, protože jsme věřili, že bude pokračovat v politice spravedlnosti i při řešení židovského problému. Židé po celém světě si velmi váží Československa a kde mohou, pomáhají mu. Právě pro tuto spravedlnost k židům. To znamená ohromný vliv nejen ve světovém tisku a literatuře, ale v mnohých státech i v politickém dění a v průmyslu. O dru Benešovi jsme od převratu věděli, že židovský problém posuzoval s universálního stanoviska a tak hodnotil i sionismus a výstavbu Palestiny. Židovstvo po celém světě sledovalo jeho činnost, když byl stálým referentem mandátové komise Společnosti národů. Světové židovské kongresy, jejichž vliv pod hladinou veřejného mínění je daleko silnější než se myslívá, vyslovily se několikrát s velkou úctou o práci dra Beneše ještě v době, kdy byl zahraničním ministrem.«

»Vývoj evropské politické krise způsobil, že menšinové problémy dostaly se na výsluní pozornosti světové veřejnosti. My jsme vždy pokládali za

svou povinnost prohlašovat, že spravedlnost a humanita jsou základními směrnicemi československého státního režimu a vítali jsme každou příležitost, kdy jsme mohli pomáhat při obraně republiky proti nespravedlivým útokům. Delegáti československých židů účastní se světových konferencí a kongresů menšinových a z vlastní zkušenosti poznali, že toto vše je o Československu známo u Židovstva všech dílů světa.«

Doslov.

Zdá se nám, že k těmto rozmlouvám s politiky osmi stran je třeba připojit ještě stručnou úvahu a několik poznámek. Náš přehled je nutně neúplný a dosti těžko lze rozlišit, kde je to náhoda a kde úmysl, nejenom však se stanoviska pisatele, ale i pokud jde o ty, s nimiž mluvil, nebo mluvit chtěl. Představitelé některých stran jsme o rozhovory nežádali, k některým rozhovorům nedošlo. Někteří také nepochopili, oč nám jde; nechtěli jsme totiž sestavit sbírku oficiálních chvalozpěvů a odmítali proto oficiální projevy politických stran. Hledali jsme pravdu a poctivý vlastní názor. Nicméně si troufáme říci, že náš úkol je právě s tohoto hlediska neoficiálnosti a upřímného vyslovení mínění splněn.

Náš obraz se nám zdá býti úplným. Jeho hlavní rysy jsou taženy dosti silně, aby byly patrné i při povšechném pohledu, a podmalování je dosti husté, aby působil živě. Hlavní rysy vidíme v tom, že všichni, kteří dr. Edvarda Beneše neholdovali volit presidentem republiky, a nakonec ho přece jenom volili, stejně jako ti, kteří ho nechtěli volit a také nevolili, uznávají, že byl zvolen pravý muž na pravé místo. To je rozhodující poznání.

Nyní přicházíme k podmalování obrazu:

Co u dr. Edvarda Beneše oceňují?

Především kontinuitu a jeho osobní vlastnosti. Kontinuitu politickou i osobní v tom smyslu, že dr. Edvard Beneš, který náleží k revoluční masarykovské generaci, současně patří nastupující mladší politické generaci a dokonce i generaci nejmladší, jež teprve začíná dělat praktickou politiku. Všichni cítí, že není jim vzdálen, že jim rozumí, a co víc, že oni rozumí jemu. Dr. Edvard Beneš kotví v revoluční tradici. Současně tvoří most k budovatelské generaci a k již konsolidované soudobé politické generaci. Vysoce důležitá to podrobnost.

S tím souvisí náznaky, jež se téměř ve všech rozmlouvách projevují, že dr. Edvard Beneš roste v presidenta budovatele a v jistém vyšším smyslu i sjednotitele. Totiž tak, že Beneš dovedl ukázat všem občanům našeho státu, že demokracie je jednotící páskou mezi nimi všemi bez rozdílu národního příslušenství, jsou-li všichni demokráty. To již vystihl před čtyřmi lety Rudolf Bechyně, když v jedné řeči komentoval příchod Hitlerův a ozvěnu u nás tak, že řekl, že opravdová demokracie může býti pevnějším pojítkem mezi námi a Němci, než je síla rozlučovacích faktorů nacionálních. To prakticky dovedl president Beneš dělat.

Přicházíme k hodnocení vlastností dr. Edvarda Beneše jako presidenta republiky. Všichni politikové, jejichž názory jsme reprodukovali, oceňují především jeho znalost zahraničních problémů. To je dnes, v době vleklé evropské politické krize, to nejdůležitější. President, který by nerozuměl zahraniční politice, neznal její aparát, lidí a věci v ní, by nebyl dnes na svém místě. V klidných dobách hlubokého míru by to snad nevadilo, dnes by to byla stále hrozící katastrofa. Všichni uznávají, jak je cenné, že svět ho zná a že on zná svět. To netřeba vykládat, to prostě bije do očí. Právě tak dobře se vyzná ve vnitropolitických problémech a zná tradici a systém našeho politisování. Od převratu je mohl studovat, protože byl členem všech vlád. To nebývá vždy u politika, jehož oborem bylo zahraničí.

Dále oceňují všichni jeho věcnost. Přichází s logikou, s ciframi, fakty, daty, číslicemi. Vzdělání, politický talent, obecně uznávaná píle a civilní odva ha jsou v rozhovorech častěji zmíněny s pochvalou. President Beneš má dar pochopit problém v jádru a najít jednoduché, obecně srozumitelné řešení. Pojí konciliantnost s nadstranickostí, slovem s nestranností, dodávají všichni politikové, s nimiž jsme hovořili.

Tedy ideální vlastnosti pro hlavu státu. Ozývají se také hlasy kritické, ale to je právě dobře. Nechceme idol, chceme živého člověka. Největším neštěstím v politice je, dělat z vedoucího boha, povzneseného nad lidské slabosti. Musí pak nutně zklamat. Hledejme a uvědomujme si proto vždy i u těch nejlepších i nejvyšších, žijeme-li v demokracii, jejich lidství.

Pokud jde o kvantitu a výkonnost, tedy rozumí se samo sebou, že v demokracii se tíže vládne, dá to více práce a je třeba více důvtipu a schopností. Všichni, se kterými jsme hovořili, uznávají, že president Beneš se zasloužil tím, že nejen udržel, ale i pozvolna zlepšuje náš demokratický režim, postaral se o obranu republiky, dovedl působit nejenom politicky, ale i psychologicky na všechny občany státu, jak na členy československého národa, tak i na příslušníky menšin. Důvěřují mu, věří mu, ctí ho. To je nemalý politický kapitál nejen pro hlavu státu, která v demokratickém zřízení ji nechce pro sebe, nýbrž pro stát československý, tedy pro nás všechny. Nastoupil po Masarykovi, ale prestiž republiky nesnížil v očích ciziny, naopak, všichni cítíme, že prestiž Československa v Evropě roste a sílí. Obstal v konkurenci se vzpomínkou Evropy i nás všech na T. G. Masaryka. Jak mnoho to je, netřeba rozvádět.

Měl a má obrovské starosti. Pohled na jeho vlas, oči a tvář to dokumentuje každému, kdo má oči k vidění. On ví více o tom, co se ve světě děje, a proto má více těžkých chvil, obav, zneklidnění a tím pak práce, námahy a starostí.

Ozývají se kritické připomínky: president Beneš je, pravda, muž v plné mužné síle, ale měl by opět více pečovat o své zdraví a svou bezpečnost. Na prvé by neměl zapomínat při práci, na druhé při svých jezdeckých do delikátních míst v republice a při svých procházkách mezi lidem. Nejde tu o naše občany a snad ani ne o oficiální vlády v některých státech, ale

kdo ví, jaké úmysly může mít nelegální aparát v některém státě, a jaké tajné cíle a přání? Kdo ví, což není toho dokladem případ Dolfussův, zda by se tomuto aparátu nehodilo vyvolat zmatek u nás? President Masaryk obětoval se cele národu a republice. To dělá do krajnosti i president Beneš.

Avšak československý národ nechce, aby president Beneš pro národ zemřel, ale aby pro něj žil a pracoval.

Politický rozum našeho národa.

Podívejme se v závěru na všechny tyto problémy s širšího a vyššího hlediska. Československý národ má zdravý politický rozum, který několikrát vynikajícím a historickým způsobem projevil. Odmítl bolševismus a divoký komunismus, všechna násilí a převraty zleva ihned po válce, v dobách velmi těžkých a bouřlivých. Stejně rozhodně odmítl fašismus a násilí zprava po nástupu hitlerismu k moci. Rozšlapal všechny pokusy o duchovní germanisaci našeho národa, o kterou se pokoušeli v květnových volbách někteří vůdcové tak zv. „národního sjednocení“. Nedal jim hlasy. A po odstoupení presidenta Masaryka dovedl poslechnout poslední Masarykovy rady a vybrat si nástupce na presidentském křesle.

A tu již přicházíme k výhledům „sub speciae aeternitatis“, jak říkával president Masaryk: náš národ nemá jiné země a jiné vlasti, než tuto. Nemá v tom na vybranou. Musí zde zůstat a nechce zahynout, nechce se dát nikomu v poddanství. Ubránil se křížáckým válkám v dobách husitských, kdy proti němu povstaly rytířské armády všech krajů tehdejšího evropského světa. Drží se na této půdě po čtyřicet generací, dvanáct set let. Dnes již není sám. Na západě prohlásila největší vojenská moc Evropy, Francie, že hodinu po té, co bude Československo napadeno, vstoupí po jeho boku do války. Na východě je Sovětské Rusko a ve Střední Evropě Malá dohoda, jejíž lid, i přes občasně kolísání jeho vlád, půjde v rozhodném okamžiku podle hlasu svého srdce s Francií a s námi.

Tu již závisí vše jen na našem národě, aby svůj politický zdravý rozum zachoval. Ukázal, že dovede ve vážných chvílích osvědčit jednotu — jak je patrné i z těchto rozhovorů. Bude-li tomu tak i nadále, je naše budoucnost zabezpečena a náš národ věčný.

národní hospodář

Anketa o právní bezpečnosti

III.

Pokládám za velkou vadu, že jsou vydávány o civilním právu zákony se zpětnou platností, které, když nejméně, psychologicky působí na obyvatelstvo ve špatném smyslu a způsobují nedůvěru.

Neméně ve špatném smyslu působí horečně vydávaná vládní nařízení podle zmocňovacího zákona, o jichž právní platnosti je ve veřejnosti mnoho pochybností.

Právě v době krise byla vydávána vládní nařízení nejasného znění a nedostatečných prováděcích nařízení; tím méně byl brán ohled na logické důsledky tohoto nařízení.

Přival nových zákonů a nařízení znamená další eminentní zatížení administrativy, která nepostačila stráviti a sobě osvojití příslušné znalosti. Proto provádění těchto zákonů ve většině vážně, třebaže vláda mnohdy hledá východisko z nouze tvořením „Poradních sborů“, jejichž funkce je nedostatečná, nedomyšlená, anebo vůbec žádné činnosti se nevykazuje.

Zásahy do hospodářství ve smyslu „řízeného hospodářství“, ať již je to do výroby sklářské, umělých jedlých tuků, mléka, obilí, vepřů, regulace osevní plochy, regulace výroby a prodeje papriky, zákon o obchodních a jednotkových domech, o minimálních cenách, o numeru clausu v živnostech, to vše tvoří nesporný doklad o tom, že veřejnost nepokládá tyto zásahy za užitečné a že nesou pečeť jednostranných zájmů, a že řada nejasností a neúplností vede ke zmatkům, které se pak projevují ve velmi nepříznivém světle.

Mnoho se hřeší na to, že funkce nejvyššího správního soudu je nedokonalou v tom smyslu, že dovolání a rozhodnutí trvá 2—3 roky. V zájmu utvrzení právní jistoty ve státě by bylo, aby personalie nejvyššího správního soudu byly upraveny v poměru k agendě, aby tak tato velká záhada, tvořící díl právní nejistoty, byla odstraněna.

Právní rada při ministerském předsednictvu rozhodla závaznost judikátu nejvyššího správního soudu ve věcech finančních. S dosti značnou obtíží uvádí se tato zásada v praxi, třebaže se čekalo, že Právní rada v dalších důležitých otázkách právního významu dá své rozhodnutí.

Zásahy zvenčí vykonávají své neblahé vlivy zejména v daňovém systému v dovozu a vývozu, v regulaci měnové a v neposlední řadě v neústavním postupu nejvyšších úřadů republiky; příkladně ministerstvo obchodu, průmyslu a živností vydává instrukce v určitých otázkách, jak má postupovati první i druhá instance zejména ve věci vládního nařízení číslo 162 z roku 1935. Novelisace, či lépe řečeno malá živnostenská novela, má v úmyslu zavést koncesování snad veškerých živností a zejména omezit zakládání živností podle § 38 živnostenského řádu a ruší takřka veškeré svobodné živnosti.

Všechny tyto denní zjevy budí obavu pro další неотřesitelný vývoj našeho hospodářství jak po stránce věcné, tak i po stránce právní.

Emil Lustig,
předseda Ústředního svazu čsl. družstev
a Velkonákupní společnosti.

„Právní jistotou“ v tom smyslu, jak se o ní dnes ve veřejnosti mluví, jest rozuměti v podstatě dvojí:

1. Stupeň pravděpodobnosti, se kterou občanstvo může očekávati, že jeho věci budou státními orgány vyřizovány správně (podle platných pro ně předpisů) a pokud možná rychle a

2. zásadu, aby ony obecné předpisy právní, jmenovitě zákony, nebyly ustavičně a překotně měněny, takže občan, jak se populárně praví, nemůže nikdy věděti, „na čem je“ a podle toho se zaříditi.

Z řečeného podává se odpověď na oněch sedm otázek, ve vašem dopise nadhosených, a to takto:

O t á z k a p r v n í .

Požadavek, aby úřady rozhodovaly správně, t. j. spravedlivě, se rozumí sám sebou. K jeho plnění slouží ostatně pravidelný instancní postup, v němž mohou býti nesprávnosti, kterých se rozhodující úřady — úmyslně nebo nevědomky — dopouštějí, napraveny. V tomto směru jest tedy u nás o právní jistotu dostatečně postaráno. Kde ovšem celý správní aparát státní nefunguje správně, t. j. spravedlivě a objektivně, nýbrž — snad vlivem politických poměrů — stranicky a následkem toho nespravedlivě, tam žádná instituce nemůže zvýšiti právní

jistotu občanů. Pokud pak jde o žádoucí rychlost vyřízení, usnesla se již Právní rada na příslušné osnově zákona, který má (po vzoru podobných norem v jiných státech) donucovati úřady, aby s vydáváním svých rozhodnutí zbytečně nebo neodůvodněně neotálely.

O t á z k a d r u h á .

Léta hospodářské krise měla zajisté neblahý vliv na právní jistotu a to na tu, o níž se zmiňuji shora. Aby totiž krisi bylo čeleno, byl právní řád neustále měněn. Nikdo nevěděl, co nového bude od něho stát v nejbližší budoucnosti požadovati, což zejména platilo ve směru finančním. Takový stav přirozeně podlamuje podnikavost obchodníka, průmyslníka a každého hospodářsky činného člověka. Jde tedy o právní jistotu či nejistotu, o níž se zmiňuji sub 2. Proti ní nezmohou nic nové zákony, nýbrž jediné větší stálost právního řádu: občan se musí moci spolehat, že s dosavadní úpravou právního řádu, ať už je jakákoliv, lze delší dobu počítat.

O t á z k a t ř e t í .

T. zv. řízené hospodářství jako takové nemá s právní jistotou ve smyslu od 1 a 2 nic co činit. Jsou-li totiž zákony vykládány objektivně, t. j. spravedlivě, a lze-li počítati s určitou jejich stálostí, pak může býti právní jistota za vlády řízeného hospodářství stejně velká jako za vlády nejsvobodnějšího.

O t á z k a č t v r t á .

Odpověď jest zde stejná jako na otázku druhou. Poplatník, který se nemůže spolehat na to, že bude delší dobu platiti daně podle stejných zásad, nebude mítí pocit právní bezpečnosti v oboru daňovém. Je-li podnikatelem, nemůže spolehlivě ani projektovat (na delší dobu dopředu) ani bilancovat, poněvadž se musí obávat, že mu příští den s novým daňovým zákonem všechny plány zhatí.

O t á z k a p á t á .

Instituce nejvyššího správního soudu má co činit pouze s právní jistotou, o níž se zmiňuji sub 1, a to toliko pokud jde o správnost (objektivnost) rozhodování správních úřadů. Jeho poslední reforma se této věci vůbec netýká.

O t á z k a š e s t á .

Úkolem Právní rady nemůže býti, aby pečovala o správnost (objektivnost) rozhodování správních úřadů, poněvadž jde při tom, jak již řečeno, o požadavek samozřejmý. Pokud jde o žádoucí rychlost tohoto rozhodování, postarala se již o ní. O právní jistotu ve smyslu ad 2 mohla by se podle mého názoru starati jen tak, že by vládu varovala od překotných a neustálých, občanstvem nepředvídatelných zásahů do platného právního řádu. Nemám však za to, že úkoly Právní rady by musely býti zásadně omezeny výlučně na zvýšení právní jistoty.

O t á z k a s e d m á .

S hlediska zájmu právní jistoty, jak jsem ji formuloval shora, považují pro ni za nejnebezpečnější takové zásahy, které spočívají v normách t. zv. r e t r o a k t i v n í c h, t. j. v právních předpisech, jejichž platnost, t. j. použitelnost, se vztahuje na minulou dobu (na minulé skutkové podstaty). Jimi stává se, že státní občan, který dnes splnil vše, co na něm žádá platný právní řád, není jen v nejistotě o tom, co bude na něm pro zítřek žádáno, nýbrž též o tom, zdali snad na něm nebude — následkem zatím vydané nové, zpět působící normy — dodatečně ještě žádáno pro m i n u l o s t něco více, než to, co splnil. To znamená arciž vrchol právní nejistoty sub 2 formulované. Proto naši velmi moudří předkové výslovně zakázali samému zákonodárci, aby své zákony takovým způsobem vztahoval zpět (srovnej § 5 ob. obč. zákona) a prohlásili zásadu nedotknutelnosti t. zv. „nabytých práv“. Za stejně zhoubné pro povšechný pocit právní jistoty v demokratickém zřízení stát-

ním považují vydávání norem s p e c i á l n í c h v e f o r m ě, která jest jinak určená pouze pro obecné normy (t. zv. *leges speciales*), které podle své povahy mají zasáhnouti jen určitou výseč, třídu, skupinu občanů, nebo snad dokonce jen určité jednotlivé individuum. Občan v demokratické republice má právo očekávat, že takových zásahů bude co nejméně a že k nim bude přikročeno jen zcela výjimečně, poněvadž se jinak musí obávat, že to, co stihlo dnes jeho souseda, stihne zítra snad jeho samotného. Stejně jest onen občan oprávněn očekávati, že zákony nebudou poskytovatí příliš velký rámec t. zv. v o l n ě m u u v a ž o v á n í správních úřadů je provádějících, poněvadž tím zvyšuje se nebezpečí nespravedlivého (stranického, neobjektivního) rozhodování. Tak zvýšil by se velice pocit právní nejistoty, kdyby na př. zákony zmocňovaly finanční úřady, aby jednotlivým občanům vyměřovaly daně nebo jiné dávky podle jejich p o v š e c h n ě h o hospodářského, finančního nebo sociálního postavení a nikoliv podle určitých pevných, objektivně zjistitelných znaků, pro všechny občany stejně platných.

Žijeme v době překotných změn. Stát se svým právním řádem podobá se dnes přednostovi domácnosti, který svůj byt a s ním i svou rodinu neustále předělává (na vr. tím, že přemísťuje nábytek, mění domácí rodinný řád a pod.), hledaje při tom — v nejlepším úmyslu snad — nejvhodnější uspořádání. Právě-li staré německé pořekadlo: „Das Bessere ist der Feind des Guten“, spočívá ve státě a jeho činnosti ono nepřátelství právě v pocitu povšechné nejistoty, jak ono „lepší“ bude vypadati a jaké bude mítí následky. Právní jistotě posloužila by proto — budiž mně na konec dovolen tento žert — nějaká „čtyřlétka“ nebo „pětiletka“, jejíž obsahem by na rozdíl od jejich cizozemských vzorů byl závazný program: n e m ě n í t v té době nic na přítomném stavu. Mnozí by sice tento stav během vyhlášeného příměří zajisté kritisovali, ale nebylo by ani málo těch, kteří by si oddechli: neboť věděli by aspoň, na čem jsou, a pocit právní jistoty by tím znatelně zesílil.

Prof. Dr. František Weyr.

literatura a umění

Anketa o autorech a režisérech

Jelikož se v divadelním projevu čím dál tím silněji a nápadněji uplatňuje složka režisérská, vzniká praktická otázka, nezatačuje-li se tím do pozadí divadelní hra jakožto dílo, jednak literární, jednak herecké. Proto jsme položili několika autorům a dramatickým umělcům otázku, jak se dívají na spolupráci režiséra. Dnes přinášíme odpovědi dramatických autorů.

Ptáte se mne jako dramatika, jaký má být poměr režisérův k práci hercově a k dílu autorovu. Dovolte, abych odpověděl poněkud jinak, a sice jako bývalý taky-trochu-režisér, který si odnesl s jeviště aspoň tyto zkušenosti:

1. Umění režisérské není převážně reprodukční; režisér má k dramatu daleko volnější vztah než dejme tomu dirigent k hudební skladbě.

2. Přesnou produktivní povahou má divadelní režie silně omezené tvůrčí pole; je omezeno jednak daným kusem, jednak danými hereckými prostředky, jednak psychologickými předpoklady hlediště. Jinými slovy, režie nesmí jít proti textu a duchu hry; nesmí jít proti přirozenosti hercově; nesmí jít proti přirozenosti diváka.

3. Ale tím omezením je zároveň dána trojí funkce režisérova. Předně spolupracuje na textu tím, že jej co nejplněji a nejvěrněji překládá do řeči jevištních pro-

středků. Za druhé hraje s herci tím, že vřazuje jejich individuality (ale individuality pokud možno plně a neporušené) do kontextu a skladby dramatu. Za třetí spolupracuje s divákem v tom směru, že zastupuje nároky jeho očí a uší a jeho chápavosti. Režisér je dramatik, který není podepsán na textu; je hlavní herec, kterého nevidíte; je první a kritický divák hry, ale divák, který do toho mluví za ty ostatní.

Pro režiséra, kterému nestačí být dramatikem, hercem a prvním divákem, zbývá ovšem ještě jedna možnost: být Aranžérem Scénických Efektů. *Karel Čapek.*

Od režisérovy spolupráce čekám velmi mnoho. V základě zdá se jeho úkol prostý: přivést hru co nejsrozumitelněji, co nejúčinněji k platnosti. Má zjevit, co v ní je (od toho jeviště). Možná zjeví i mně, o čem jsem nevěděl. Znění hry není dílo úplné. V něm řada představ jen je naznačena nebo skryta, třebaš i autorovi. Neboť dramatik vidí vnitřní volumen svých postav. Odpovídá na otázku: jak se zachová člověk takový a takový v té a té situaci k tomuhle a tomuhle popudu? Režisér vidí volumen vnější. Odpovídá na otázku: jak ten člověk bude při tom vypadat? Jak bude znít? Jaké bude jeho okolí? A tak dále.

Žádný autor bezpečně neví, co vlastně napsal. Je na režiséru, aby mu to ukázal. Aby nejen vtělil, ale doplnil, případně korigoval vid autorův. Suchá šed' psaných slov ožije na jevišti jako růže jerišská ve vodě. Je převedena ve hlasy, tváře, kroje, posunky, architektury, světla. Nepatrná podrobnost může režisérovou spoluprací vyrůst k účinu, autorem netušenému. V jedné mé hře dočtěrná panička přinese smutnému hrdinovi květiny. Drobnou ironií tohoto gesta režisér proměnil v bouřlivý úspěch tím, že herečce dal do ruky místo kytičky obrovské bílé lilie, zabalené do laviny papíru, a dialog i herci se kolem toho točili jak holubi na báni v hotovém karnevalu mimických hříček.

Nikdy by autora nebylo napadlo, co se z toho výjevu „dá udělat“. Ale režisér to z něho v y č e t l.

Očekávám od režiséra, že z mé hry co nejvíce vyčte a vtělí. Očekávám, že z ní nevyčte, co v ní není. Má ode mě zásadně uměleckou plnou moc. Může škrtat, měnit případně pořad výjevů, může vše, co hru a její smysl přivede k nejsilnějšímu možnému účinu. Patrně se se mnou o svém pojetí bude dorozumívat a dohodovat, někdy se pohádáme, ale dám se obvykle přesvědčit. Já odpovídám za text, on za představení. V praxi asi zvítězí silnější umělecká osobnost. Ostatně umění dramatické je mnohoznačné, může být několik a mnoho režijních pojetí, jinak by nebylo klasiků a světového repertoáru. Málem bych řekl, že po tom se pozná pořádná hra, kolikeré pojetí a kolik režii ve zdraví přežije. To se ovšem předem nikdy neví, ale to je riziko povolání. *Edmond Konrád.*

Co žádám od režiséra? Aby dovedl čísti mé drama. Pravda, mířil jsem jím k jevišti, kde se teprve jeho forma naplní, viděl jsem je a slyšel už při práci jak jsem se sám sobě často chlubil. Ale přece jen je to literatura a spisovatelovy představy se pohybují vždy jen mezi halucinací a mátožným zobrazením a jejich dokreslení ponechává čtenáři. Dokonce jako dramatik mám jen jediný prostředek, kterým je sděluji, hlas znějící z nich, který zaznamenávám dialogickou formou. Mám tedy méně než kolega romanopisec, chybí mi popis, úvaha a vůbec všechny jeho bohaté prostředky. Ale na konec budu mít

víc. Co jsem napsal, vyvstane na scéně v jasných obrysech a v plné, hmotné podobě, ovšem tuto podobu bude muset někdo z mé knihy vyčíst a má jenom mé dialogy, aby ji z nich vyčtl a pak vytvořil. A protože tím někým bude režisér, prosím jej, aby dovedl v mém dramate číst.

Ale dobrý režisér bude číst přirozeně jinak než každý čtenář, než i já sám. Chtěl bych od něho, aby byl okem i uchem divadla. Bude číst za oponáře, kulisáky, osvětlovače, architekta, malíře i za hlavní osoby jeviště, za herce, a všem poví všechno, co vyčtl. Tomu bych řekl režirovat. Podle mé zkušenosti je toto zdánlivé málo, které od režiséra žádám (divadelní, reprodukční dovednost je už věcí jeho umění a ne mého přání) vlastně velmi mnoho. Takový režisér, shledám, že objevil i mně samému v mém dramate mnoho, čeho jsem sám nedbal, míjel, přeslechl. Jeho divadelní oko i ucho vnímá jinak, v novém záběru, pod novým úhlem pohledu. Je to pak překvapení, slyšet najednou z jeviště správné akcenty, které dávají skoupým větám osudový význam a prostým řečením hlubokou perspektivu, což byste nikdy slovně nedovedli vyznačit. Jaké tragické vzrušení dostala nalezenou pausou tato pomlčka, která pro každého jiného čtenáře byla pouhým rozdělovacím znaménkem! Nebo celé scény: Režisér vyčte mezi dialogy celé ukryté děje, dramatická napětí, strhující nálady, které autor připravil sotva znatelnými slovičky. Nezapomenu, jakou krásnou scénu mi rozehrál Bor za rozhovorů na konci prvního dějství „Jízdní hlídky“ z pouhé nápovědi času a nálady. Nebo jak z toho, co mělo být pouhým prostředím za světla a místa dovede režisér vyčíst takřka hmatatelnou atmosféru do které drama se přeneso jako do zcela jiných sugestivnějších a básničtějších světů, jako to učinil režisér mé poslední hry.

Nechci tedy pro autora od režiséra víc, než aby jej dovedl divadelně číst. Nad jeho provedením bude autor sedět pak překvapen jako milou pozorností a jat i tichým obdivem sám k sobě, což to všechno napsal. Myslím, že by tak často se sám nad sebou udivil Shakespeare, kdyby dnes viděl své hry. Ale nemohl by říci nic jiného, než pochválit režiséra největší autorovou pochvalou: „Tohle dovedl z mé hry vyčíst!“

Frant. Langer.

Vážení pánové, rozlišuji poměr režisérův k herci a poměr režisérův ke hře, často i v témž představení; skoro bez výjimky platí, že dobrá režisérova práce s herci znamená současně dobrou práci na hře. Ale jsou i výjimky, kdy autor získává tím, že režisér uměl hodně usměrnit, ne-li potlačit tu neb onu hereckou individualitu. Každá generalisace je nějak nesprávná: já sám pro sebe rozdělují režiséry na dva typy. Rozeznávám režiséry induktivní a režiséry deduktivní.

Velikým deduktivním režisérem byl zesnulý K. H. Hilar. Ten nevycházal z představy hercovy ani z představy díla, nýbrž z představy své i ze svého pojetí. Cítil režisérství jako nejvyšší divadelní činnost, nadřazenou stejně herci, výtvarníku a skladateli scénické hudby jako autorovi. Při absolutní rozdílnosti v nazírání i v cítění životním i společenským byl tedy Hilar právě takovým režiséřským imperialistou jako největší ruský režisér Vsevolod Majerchold. U Hilara jsme dobře viděli, jak tento režiséřský absolutism a imperialism vedl ke skvělým režiiím, ale i k výsledkům nikoli nepochybným. Velkou většinou dobře obstál v tom deduktivním postupu velký klasik; hra formátu

drobnějšího leckdy nevydržela tento režisérský tlak. Vyvozuji z toho asi to poučení, že režisérský absolutismus nelze vylučovat z moderní divadelní tvorby, ale domnívám se, že režisér, posedlý takovou imaginační dravostí, která drtí někdy v autorovi i kosti, má se využít na klasicích. Utrvzuje mě v tom z čerstvých dokladů na př. skvělý pokus, který byl učiněn loni s Gogolovým „Revisorem“. Nemám v úmyslu se přiti s výtkami, které byly činěny tomuto představení, ale chci se vyznat, že jsem v režisérově obraznosti a v tom novém, co v této své inscenaci přinesl, našel básnivou sílu i mocný divadelní vid. Pokračovatel deduktivní režie Hilarovy vytvořil v „Revisoru“ — třebaže ne nesporně, přece jen představení velké pojetím i obrazností.

Proti deduktivnímu typu režisérskému, který vychází od své vise, kterou někdy násilnicky a bezohledně tlačí stejně do díla autorovi jako do herců, výrazně se uplatňuje v poslední době typ opačný: režisérství i n d u k t i v n í vyrůstá organicky z hereckého citu, počítá s hereckými možnostmi, staví na daných individualitách, nechce znásilňovat ke svému obrazu, nýbrž sloužit dané hře a dobývat z daného hereckého materiálu to nejlepší možné. Je to režisérství, které nechce nic lámat přes kolena, které nepočítá s nemožnostmi a které se tedy nenadřaduje materiálu, ať slovesnému, ať hereckému, nýbrž se mu koordinuje. Domnívám se, že nové tvorbě typ režiséra induktivního nejlépe poslouží. A smím-li generalisovat po druhé, chtěl bych říci, že hodí-li se typ deduktivní režie především na hry velkého formátu i dechu, tedy hlavně na hry klasické, typ režie induktivní hodí se ideálně pro moderní drama a pro každou hru, jež se teprve uvádí. Dnešek odklání se od deduktivního režisérství, jehož slavné období bylo v době dvanácti až patnácti poválečných let. Dnes — a já to cítím také jako důsledek mistrovského interpretačního umění amerického hereckého filmu — nejcněnější pro autora je režisér, který režuruje duševní stavy a obezřetně do nich probouzí svěřené herecké individuality; režisér, který nechce vidět na scéně sebe, nýbrž autora, hraného v podání daných herců. Ale myslím, že je stále potřebí obou režisérských typů, aby ve vzájemném doplňování vytvářeli styl toho neb onoho divadla. Klasik nejen snese deduktivní režii, ale dokonce může se jejím prostřednictvím zaskvíti novou zajímavostí. Autor moderní nejlíp pochodí v režii induktivní. Avšak velmi záleží při tomto domnělém pravidle na těch výjimkách. Bude zajímavé vidět, dejme tomu, induktivní režii Hamleta, stejně jako ctižádostivý moderní dramatik se může jen těšit plánem na velkou hru, která snese i tvrdý diktát deduktivní režie.

Frank Tetauer.

Divadelní hra je vždy také hereckým libretem a scenariem. Obsahuje obraz dramatické představy, která má být tlumočena obecnstvu. O této představě se přirozeně mohou názory rozlišovat, přirozeně, protože jsme lidé a protože jsme dosud nevymyslili a nikdy nevymyslíme matematicky přesné a neomylné vzorce pro to, co chceme, aby pociťovalo obecnstvo. Napíše-li autor „ano“ nebo „jeje“, lze toto slůvko reprodukovat na nekonečný způsob v obměnách; patrně jen jedna obměna je právě ona, kterou nutno zvolit, má-li být dosaženo toho, co autor zamýšlí. Řeknu dokonce, že autor někdy nemusí sám přesně vědět, jaká intonace mu tane na mysli. Nebo může mít na mysli špatnou intonaci.

Potom je zde jiná věc. Jen ten, kdo s divadlem stále žije, může znát jeho, řekl bych, mechanické požadavky. To je režisér a není to nikdy autor, protože mu chybí nejen stálý styk s divadlem, ale i to, čemu se říká divadelní krev. Teprve, když divadelní hra-libreto je připůsobena těmto neporušitelným pravidlům, když dostane správné tempo, spád, když jsou barvy rozetřeny, jak je nezbytno, když dialog je prokomponován s hlediska scénické nutnosti, přestane být divadelní hra libretem nebo scénářem a stává se opravdovou divadelní hrou. Po zkušenostech, kterých jsem získal, vzniklo ve mně přesvědčení, že, odevzdávaje hru do rukou režisérských, přijímám společníka, který může mé dobré stránky velmi zveličít, po případě mé špatné stránky velmi obnažit. Režisér je i v dnešním chápání svého poslání činitel úžasně důležitý, užitečný, po případě škodlivý. Očekávám od něho, že především pochopí hru, že vynese na světlo její složky, že je zharmonisuje a urovná, že je uvede v soulad s t. zv. divadelními požadavky, vnitřními i mechanickými, o kterých již začínám mít ponětí. Že pomůže vypointovat herecký výkon, kterým konec konců každá divadelní hra žije nebo odumírá, že mi udělá právě tu postavu, která mi tanula na mysli (a že někdy ji bude vidět lépe a divadelněji než já sám), zkrátka samé velmi důležité funkce.

A jsou-li na divadle — vedle herců — dva důležité funkcionáři, režisér a autor, bylo by hloupé, aby se škorčili, místo aby spolupracovali. O formě spolupráce může být přirozeně spor; prožil jsem jej a mohu o něm něco říci. Je jedno pojetí, aby autor spolupracoval s režisérem a hercem od prvního představení do posledního — jako ve Francii, — a je druhé pojetí, u nás oblíbenější, aby se přišel představit hercům, aby před tím probral s režisérem v hrubých rysech své pojetí a aby pak přišel na předposlední zkoušku jako divák. Měl jsem na věc trochu mechanický, trochu doktrinářský názor, ale změnil jsem jej. Je to jako vše v životě: Některý režisér je tak utvářen, že prostě nesnese spolupráci v širokém rozsahu. Chce si sám také tvořit, nebo nedovede tvořit, když se mu někdo dívá přes rameno a když mu ťuká na koleno. Ale proč ne, dovede-li svou věc? Proč mu nesvěřit hru, když konec konců skoro ve všem, co by přišlo na přetřes, je povolánější než autor? A je jiný typ režiséra, kterému povaha dovolí, anebo dokonce velí, aby chtěl co nejširší spolupráci. Už jsem měl i dojem, že jsem jen divák, i dojem, že jsem vlastně spolurežisér. Čeho použít, co chtít, to se musí vycítit, to patří mezi ty taje života, kterým neporozumíš, i kdybys četl nejlepší příručky a ptal se sta lidí na radu.

Zažil jsem — jako divák — tak zvané velké dny české režie. Dnes se dělá režie jinak, vítr se obrátil. Snad proto, že již nejsou psány hry, které by byly vhodným objektem pro velkou režii; anebo že zásoba těch her byla již vyčerpána. Ne-li proto, že divadelní doba prostě to nyní nechce. T e h d y, kdy to platilo, vypadal snad problém spolupráce autor — režisér jinak, hůře, obtížněji než dnes. Řekl bych, že duch konsolidace a spolupráce, který ovládá dobu, rozřešil problém i po této stránce. Chceme, potřebujeme spolupráci až po samé vyčerpání toho pojmu. A nemusíme se jí bát.

Emil Vachek.

Není věru lehké odpovědět krátce na téma o poměru režiséra k autorovu dílu. Bylo by nutno studovat případ za případem, hru za hrou, rozlišovat hru realistic-kou od hry abstraktní a mít zvláštní zřetel k básním, jež spatřily světla rampy, třebaže pro scénu vůbec ne-

byly psány. — Soustřeďuji se ve své odpovědi na hru realistickou a uchyluji se k zásadám nezákladnějším.

Základním naučením je, že režisér musí být dobrý a poctivý umělec. Běží-li o skutečně zralou osobnost uměleckou, jež má na zřeteli především zdar autorova, hercova i svého díla, pak nemůže být námitek, jestliže vybočí z předepsaného rámce hry a stane se tak vlastně jejím spoluautorem tam, kde buď autor pochybil, nedotáhl, anebo tam, kde autorovi nestačila invence. Dobří režiséři zachránili tak již mnoho slabých her. Režisér, který je dobrým umělcem, smí všechno.

Je tu ovšem otázka, kdy je režisér dobrým umělcem. O tom by bylo možno napsat knihu. Utečme se k definici nezákladnější. Musí si být vědom, že divadlo je dílem kolektivním, v němž všechny tři stejně hodnotné složky — autor, režisér a herec — musí co nejoddaněji sloužit celku, aniž by jakýmkoliv způsobem chtěli zdůrazňovat sami sebe. Ne „já to vyhraji“, nýbrž „my to vyhrájeme“ musí být heslem každého z nás, kdo děláme divadlo. Autor musí při své tvorbě myslit již také na režiséra a herce, režisér na herce a na autora a herec na autora a na režiséra.

Špatný je onen režisér, kterému není autorovo předznamenání hry svatým a který usedá ke studiu díla s úmyslem vyhledávat především místa, kde bude moci vložit vlastní libovolné extravagance, aby jimi upozornil na sebe a oslnil divadelní snoby, kteří takovému řádění omylem nazývají avantgardou a věncí hlavu špatného umělce, jenž se dosud nepropracoval ani k samému základu umělecké tvorby, jímž je prostota a přísná čistota linie. Takový režisér si odnáší chvilkový pochybný zisk, a nevdá mu, že poškodil v očích vážného publika především autora, ale také herce. Ale snobové divadlo neudrží, záhy dojde opět k ozdravení, a všelijaké ty hurápokusy a hurárežiséři zanikají, není-li v nich nic víc, než právě jenom to jejich hurá. Umění nelze dělat násilím a nedobývá se ani šturmem, ani velkou hubou, ani kavárenskými známostmi.

Režisér smí do autorova díla zasáhnout pouze tehdy, jestliže se k tomu cítí povolán — což všem není společné — a je-li plně přesvědčen, že se tím učiní díla lepší, aniž by jeho zásah byl na scéně jakkoliv nápadný a sám na sebe upozorňoval. K tomu je ovšem třeba velkého sebeobětování a velké autokritiky. Hurárežiséřům chybí jedno i druhé.

Viděl jsem svého času obsáhlou korespondenci Reinhardtovu s jistým autorem, jež byla svědectvím, s jakou odpovědností přistupoval tento, tehdy již oslavovaný režisér světového formátu ke změnám v autorově díle a jak sám sebe kontroloval, než hru představil. Právě ta korespondence, to jeho pochybování o své povolnosti byla důkazem jeho velikosti. Je zcela přirozené, že hra, takto Reinhardtem upravená, šla pak celým světem.

Režisér může natropit mnoho dobrého i zlého. Jedna a tatáž hra na jedné scéně vítězí a na druhé scéně téhož státu propadá. Mohu posloužit důkazem z vlastní zkušenosti posledních dnů. „Lidé na kře“ měli pozoruhodný úspěch na všech polských scénách, kromě Krakova, kde hanebně propadli. Z kritik jsem se dočetl, že působilo velmi nevkusně, když otec volá v závěru hry do publika: „Otcové a matky, zachraňte své dcery, zachraňte své syny!“ — Tady řádl nepovolaný režisér a lze soudit, že takovýchto perel utrousil v mé hře vícero.

A řešení? Bohužel žádné. Dramatik je odkázán na svého režiséra a na své herce. Musí si vybrat toho režiséra, k němuž má důvěru, odevzdat mu dílo a pak

už jenom figurovat jako poradce, je-li o to žádán. Ale nelze si vybrat režiséra všude tam, kde se hra hraje. Tu je nutno se oddat do vůle osudu, s dobrým režisérem hru vyhrát, se špatným propadnout.

Už z tohoto důvodu není lehké být dramatikem.

Vilém Werner.

do ba a lid é

DER EWIGE JUDE

Napříč mnichovskou výstavou

Cestujícího, který vystupuje z imposantního hlavního nádraží v Mnichově, zdraví žlutý plátěný pás, obepínající ve výši třetího poschodí celou Schützenstrasse „Navštivte politickou výstavu DER EWIGE JUDE (věčný žid) v knihovně německého musea, denně od 10—19 hodin“ — zní text žlutého pásu. Slova: *der ewige Jude* nejsou napsána latinkou, nýbrž písmem, podobným hebrejskému. S tímtož pseudohebrejským písmem a s toutéž základní žlutou barvou shledáme se i u plakátů, jimiž jsou polepeny německé plakátové sloupky a které vyzývají k návštěvě výstavy. Na plakátech je stylisovaný Ahasver, Věčný Žid v kaftanu, s kulatou čapkou na hlavě Má škaredou, vousatou tvář a z jeho výrazu i oči křičí vrhlost, špatnost, zvířecí podlé vášně, nedůstojné lidského tvora. V napřažené pravici drží několik zlaťáků, temně svítících, levou rukou tiskne bizarní nepravidelnou deštičku. Lze na ní snadno rozpoznat geografické znázornění ruské říše, ozdobené srpem a kladivem. V levé pěsti drží figura dvakrát splétaný bič. Na lemu kaftanu září v rudé barvě nápis: DER EWIGE JUDE.

Arcibiskup dr. Kohn a Charlie Chaplin.

První výstavní prostor této výstavy je kulatý sál. Po levé straně je celá řada fotografií v životní velikosti, nalepených na stěnu. Nad nimi je poučný nápis, že žid dovede tajit své charakteristické rasové znaky a balamutit nežidovský svět tím, že svůj vnějšek přizpůsobuje nežidovskému okolí.

První postava v řadě ukazuje vyholeného, štíhlého, hezkého mladíka v černém převlečníku, s černým, širokým měkkým kloboukem na hlavě, jaké se nosily v posledních letech světové války. Rakušan?, táže se nápis. Nikoli, Žid!, odpovídá druhý, hněvivý nápis. Poznámka pod obrazem poučuje, že je to keřas a podvodník Sigmund Bosel, vídeňský bankéř. Druhá postava znázorňuje muže s monoklem, hustým knírem a výraznou tvář. Je oděn fantastickou uniformou, polo albánskou, polo operetní, tak asi z „Veselé vdovy“. Maďar? Nikoli, poučuje nás zlostná odpověď, je to Žid, totiž největší podvodník minulého desetiletí, Ignác Strassnoff, který se dávno před válkou vydával za husarského rytmistra a vyfoukl svému nepravému strýci, maďarskému biskupu, několik tisícovek. Ta fantastická uniforma, ve které je podvodník — pravděpodobně už mrtvý — vyfotografován, není žádná maďarská husarská uniforma, ale pochází z poválečné doby, kdy si starý Strassnoff vydělával peníze ve varieté. Američan? — táže se další nápis vedle usměvavého portretu Charlie Chaplina v civilu. Návštěvníku se dostane poučení, že i v tomto případě jde o Žida, jehož otec se vystěhoval z Polska rovnou do Ameriky. Ital? — ukazuje další fotografie v nadživotní velikosti úzkou, neholenou hlavu. Ne, to je finanční podvodník Camillo Castiglioni, který je stíhán zatykačem pro podvod

na rakouském státu. Další postava je vyholená, mírná tvář kněze v ornátě, na krku velký zlatý kříž. Čech? Kdepak! Žid, olomoucký arcibiskup dr. Theodor Kohn, finanční podvodník. Tak to jde dál. Poslední obraz ukazuje polonahého nosiče z orientu a dovidáme se, že to není ani finanční podvodník, ani bankéř, ale také žádný Arab, nýbrž Žid z Malé Asie.

Občánková anthropologie.

Návštěvníci stojí před touto galerií bezradní, na tvářích se jim zřetelně jeví otázka: jak k čertu poznám svého nenáviděného žida, když se tak výtečně dovede převlékat za Rakušana, Angličana, Itala, Maďara a arcibiskupa? Odpověď a vykoupění z mučivých útrap najde návštěvník na druhé straně kulatého sálu. Tam se pomocí nápisů a voskových figur, dvacetkrát větších než je živý člověk, poučí, že židé vlastně vůbec nemají svou vlastní rasu, nýbrž vznikli během třítisíciletého míšení z žvlů asijsko-africko-západo-východo-dinarsko-babylonských. Voskové modely ukazují jejich rasové vlastnosti, které se vyskytují přesto, že nejsou rasou: ohnutý nos s masitou špičkou, našpuhlené rty, veliké, odstávající uši a tmavé, pichlavé oči. Vedle jsou tři mužské hlavy, modelované z vosku, zobrazující nápadně židovský typ. Koho znázorňují?

V téže chvíli zazní hlas ze skleněné skříně, která chová voskové figury: „Začínáme pochůzku a prohlídku výstavy. Prosíme, abyste nás následovali.“

Vedle nás stojí mladík v hnědé uniformě, ale bez bluzy a čepice, jen v košili. V ruce má tenkou rákosku. Začíná ihned vysvětlovat anthropologické podívané ve skleněné skříně, ale nedělá nic jiného, než že nahlas opakuje nápisy, zřetelně viditelné. Když dochází ku třem hlavám, připojuje k namalovanému textu: „Tyto židovské hlavy byly modelovány v koncentračním táboře podle originálů.“

Mladík provádí skupinu návštěvníků sálem. My se zastavujeme a prohlížíme si tři voskové hlavy žijících současníků. Jedna z nich má tvář, plnou potlačeného, skoro nelidského hněvu, druhá ukazuje mírného chlapce s nekonečně bolestným obličejem, třetí je beznadějně zoufalství samo. Kde jsou? Nemohou to být zločinci ani ve smyslu dnešního německého zákoníka, jinak by byli v trestnici a nikoli v koncentračním táboře. Ale k úvahám není kdy. V sále se nahromadila skupinka osmi až deseti návštěvníků, a jiný mladík s rákoskou se objevuje u vchodu: „Začínáme prohlídku výstavy. Zde vidíte...“

Židovské hříchy od Babylonu po Heinricha Heineho.

Další místnost je dlouhý, úzký sál, jehož levá strana ukazuje pestrou řadu podivuhodností a hebrejské nápisy. Jsou tam staré, vzácné svazky v těžkých kožených vazbách, zlatem vyšívané thory, staré dokumenty nebo jejich fotograficky zvětšené faksimilie, kopie středověkých rytin, portréty. Zde je vystavena stará židovská literatura, a průvodce nás poučuje: „Pro skutky židů není směrodatná thora, svatý spis, ale jiné spisy, které židé ukrývají před goji, totiž před arijci. Takové spisy jsou Šulchan Aruch a Talmud. Příznačné je, že Německo bylo už tak poživovštěno, že nejstarší exemplář tak zvaného babylonského talmudu se nacházel právě v Německu. Zde jej vidíte.“

Průvodce a německý překlad namalovaných hebrejských textů poučují návštěvníka, jaká zločinná opatření předpisovali autoři před třemi tisíci lety svým souvčincům ve styku s lidmi jiné rasy. Průvodce ujišťuje, že tyto rozkazy každý žid zná a že je přesně dodržuje. Ba jedině tyto zákony a nikoli snad nařízení Starého zákona, která jsou i arijskému lidstvu přístupná. „Zde vidíte hebrejský originální text,“ ukazuje průvodce hůlčičkou na stěnu, „a zde věrný německý překlad.

Omyl je vyloučen.“ A návštěvníci výstavy čtou na vlastní oči: „Je povinností žida, aby každého, kdo židem není, nenáviděl a jím opovrhoval. Snahou každého žida má být, aby ho zničil a vyhubil.“ (Roš. amana Fel. 5a.) Nebo: „I toho nejpctivějšího člověka, který není žid, musíme zavraždit.“ (Sinnon ben Jochej J. Kidušim 40b.) Anebo: „Kdo prolévá krev nežidovského člověka, přináší bohu obět.“ (Jalkut 772, Bamidber rabba c. 21.) Zde jsou ještě předpisy a návody, kterak činiti skutky, které se v dnešním Německu trestají vězením za rasové prznění. Ponoukání k odeprání vojenské služby, k lichvě, k morálnímu i materiálnímu ubíjení arijců. „Všechno citováno podle hebrejských originálů, pochybnosti jsou vyloučeny, i překlady jsou zaručeně správné, dámy a pánové!“ Dámy a pánové hledí zamyšleně a mladý, živý katalog pokračuje:

„Nejvýznačnější vlastností žida je krutost a krvelačnost. Jeho náboženství mu předpisuje, aby zabíjel zvíře při plném vědomí tím, že mu otevře tepnu. Drží se tohoto předpisu svého náboženství nejhrouževnatěji, což dokazuje, jak důležitý je mu tento rituální skutek. Tady vidíte obrazy židů, kteří zabíjejí zvířata, a zde následuje malý film, který byl natočen v židovských jatkách v Maďarsku.“

Skutečně následuje film s odpornou scénou zabíjení vola. Návštěvníci se hrozí krutého krvácení svázaného zvířete. „Musí-li žid zabíjeti i lidi podle těchto návodů svého náboženství, o tom máme pouze dohady, ale dohady plně odůvodněné,“ dodává živý katalog. Nápis na zdi se vyhýbají narážkám na rituální vraždu. Zato poučují o lakotě a panovačnosti židů, o tom, jak se ve středověku obohatili lichvářskými obchody se zemskými pány, válečnými dodávkami, spekulacemi. Ukazuje se tu ve starých kronikách a rytinách historie žida Oppenheima, kterému říkali Süß, jak se proslavil a jak skončil na šibenici, pak následují židé 18. a 19. století, u nichž je už zřejmo, že měli a sledovali jediný cíl: zničit německý národ. Už žádné hebrejské citáty, ale citáty z Heinových básní (recte Chaim Büskeburg!) a z Ludvíka Börneho (alias Löb Baruch), citáty ze spisů vyhnanců a vypovězenců novodobého Německa. Dlouhá listina pronásledování židů v německých zemích nebo v zemích, které stojí pod německým vlivem od r. 1230 do 1770 doplňuje vybavení tohoto sálu. A jistě není nahodilé, že se uvádí Norimberk, město stranických kongresů a město Julia Streichera, jako první německé město, které ve středověku vyhnalo židy.

Orgie fotomontáží.

Následující sály, asi šest nebo osm jich je, které tvoří jádro velké politické přehlídky, jsou ve znamení fotomontáží. Není třeba, abychom vzdělanému čtenáři připomínali, že fotografie není žádný svědek a rozhodně ne spolehlivý v tom případě, když se nepředkládá divákovi originál nebo dokonce originální deska, nýbrž stonásobné zvětšení bývalých novinářských obrázků, jako je tomu zde. Propagandistický cíl této výstavy spočívá ve snaze přesvědčiti německého občánka, že Žid jako jednotlivec a židovská rasa jako kolektiv, jsou rozenými a zapřísáhlými nepřáteli německého národa a vůbec všeho arijského lidstva, že sto třicet let německé emancipace nejsou nic, než ustavičné prznění německé rasy Židy, kteří neměli ani vůli, ani schopnost s německým národem biologicky splynout. Všechna svízele německého národa pochází od Židů, kteří spatřují svůj jediný životní cíl ve vyhlazení nebo v zotročení arijských národů. Žid je — ať už jako lékař, kapsář, právník, úředník, obchodník, hudebník, dělník nebo cokoli jiného — vždycky rozený zločinec, který hřeší především na německém národě.

Hned při kraji se vystavuje řada fotografií v životní velikosti z alba zločinců: falešní hráči, lupiči, zloději, sňatkoví

podvodníci a prznitelé dětí vesměs židovského původu. Je to celá galerie, která divákovi sugeruje dojem, že tyto obory kriminálního podsvětí jsou výlučně doménou židů. Celý sál s fotomontážemi je věnován „Židu-vrahu“, zde však je jen málo fotografií z nové doby. Hlavní osobou ponuré malé sbírky je jugoslávský student David Frankfurter, který před dvěma lety zastřelil ve Švýcarsku vůdce tamější nacistické strany, Gustlova. Ve dvěstěnásobném zvětšení je tu také vidět fotografii cigaretové krabičky, na kterou Frankfurter napsal tužkou několik slov cyrilikou. Vedle je však dlouhý německý text, který má budít dojem doslovného překladu a který se už podobá hotovému, přesnému a výslovnému rozkazu k vraždě, dokonce s návodem vystřelit na hrud' oběti tři rány... Mezi diváky však není nikdo, kdo by uměl srbsky a kdo by dovedl zjistit, že jde o podvod. Průvodčí se už postará, aby nikdo neměl čas k srovnávání...

Celé Německo bylo židovské.

Jeden sál je věnován německým lékařům, právníkům a advokátům židovského původu. Nápis poučují návštěvníka, že se Židé odjakživa věnovali lékařství v naději, že svými noži, prášky a sery snáze vyhubí všechny lidi, kteří židy nejsou.

Je to galerie, která vnuká úctu. Galerie neretušovaných, chytrých hlav mužů shlíží se stěny: to byli kdysi vedoucí praktičtí lékaři Německa a vědeckí badatelé, universitní profesori, primáři, chirurgové, vládní referenti v oboru zdravotnictví, šéfové sanitní služby velkých měst — ale Židé. V dalším sálu se dočteme a uslyšíme, že Německo mělo už r. 1933 celkem 1014 nearijských universitních profesorů a že bylo nanejvýš na čase, aby byl německý národ tohoto prokletí zbaven. Pak hledíme na fotografie velkých německých právníků, znalců právních věd, na vydavatele světoznámých juristických časopisů, na obhájce, soudce, státní sekretáře a ministry: všechno Židé bez zahnutých nosů, bez odstávajících uší a bez masitých rtů, zato většina s buršáckými jizvami na vyholených tvářích a s císařskými vyznamenáními na hrudi. Jak má poznat prostý německý muž a prostá německá žena, že to jsou všichni příslušníci té ďábelské rasy? Jak si má vysvětlit přítomnost císařského ministra kolonií, Dernburga, v této společnosti? A přítomnost Alfreda Ballina, zakladatele německého plavebnictví, osobního přítele císaře Viléma II., jednoho z největších německých patriotů, který se zabil vlastní rukou ze zoufalství nad tím, jak dopadla světová válka?

Jsou tu proto, poněvadž jsou potomky Židů. Visí tu obrazy velkých německých politiků, státníků, vysokých úředníků, o kterých jsme v německé historii 19. století tolik čtli a o kterých se teprve zde dovídáme, že to byli zločinní podvodníci, totiž Židé nebo položidé. Zvláštní montáž upozorňuje nic netušícího návštěvníka na zvláštní zálužnost, že židé odjakživa a s neobyčejnou vychytralostí snažili se dosíci vlivu v kterékoli politické straně: v prakonservativní, v liberální, v německé nacionální a v stranách socialistických, jsouce věrní rozkazům Berachotha, Gittina, Jabmutha, či jak se všichni u tajuplní mudrci sionistů z předešlých tisíciletí jmenují.

Peněžní magnáti a Kurt Tucholský.

Hustě popsané a hustě ověšené stěny, věnované židu-finančníku, apelují na občánkovy zlé pudy. Původ a rapidní vzrůst několika židovských jmen z minulého století vysvětluje se obratem ruky: půjčky lehkověrným zeměpánům a surová lichva na zemědělcích a řemeslnících. Ale přes to režiséru výstavy tajně imponuje jmění Rothschildů, Bleichrödrů, Speyerů a Kahnů. Nebo snad prostě nedovede stát naprosto bez úcty před tvářím takového majetku? Z titulků pod obrazy mizí

nenávisť, objevuje se jakýsi tichý obdiv. Návštěvníci stojí vzrušeni a zastrašeni před obrovským rodokmenem, který znázorňuje mezinárodní rozvětvení dynastie Rothschildů do všech zemí v Evropě a její spojení s nejstaršími šlechtickými rodinami. Rodokmen má dokázat, že židovský majetek nezná národní citění, ale zdá se, že to na návštěvníky příliš nepůsobí, protože tyhle rozvětvené rodokmeny, přesahující hranice země, jsou přespříliš známé ve spojitosti s vládnoucími dynastiemi a šlechtickými kruhy. Proto se mladý průvodce rychle obrací k dalšímu sálu, který ukazuje požidovštělou literaturu a umění. Shledáváme se tu se známými jmény své německé knihovny. Před některými sotva potlačujeme užaslou otázku: I ty, synu Brute? Tady masíruje všechno, co ještě před pěti léty tvořilo německou literaturu a německé divadlo, německou hudbu a německý film, německý tisk a německé malířství. Arnold Zweig a Max Liebermann — třeba. Ale Ferdinand Bruckner (alias Theodor Tagger ze Sofie) a Alexander Moszkowski z „Lustige Blätter“ také? Dobrá: Franz Werfel z Prahy a sochař Jakob Epstein, zde není podezření daleko. Ale Richard Tauber, Gitta Alpár, Lesser Ury, Leopold Jessner, Kurt Tucholsky také? A Franz Molnár s monoklem? A „zrzavá, chraptivě kdákající, panovačná židovka“ Alžběta Bergnerová se svým manželem, režisérem Pavlem Czinnerem také?

Fotomontáž a padělek vykračují v tomto bohatém oddělení pro umění a literaturu oběma nohama. Hysterie poválečných let s taneční vášní, s jazzem, s berlínskými revuemi nahých žen, všechny známky této doby předkládají se divákovi jako židovské vynálezy a stačí k tomu několik obratně seřazených fotografií, několik novinářských výstřižků a několik obrovsky zvětšených plakátů.

Navlas podle stejné metody ukazuje se v příštím sále, že německá inflace byla židovské dílo. Před očima dobromyslného, předešlými sály dokonale otrěseného návštěvníka, ožívá Sodoma a Gomora. Nahé revuální tanečnice, tlustí a hubení pánové ve fracích, Max Reinhardt s modrou řádovou stužkou na hrudi, Josefina Bakerová, slavná revue bratří Rotterů a James Kleina, Bruno Walter a Fritzi Massary s tlustým profesorem sexuální pathologie, Magnusem Hirschfeldem a vydavatelem „Weltbühne“, Siegfriedem Jacobsonem, točí se tu v jednom karnevalu zločinu a zkázy. A na druhé straně sálu jsou už rudé plakáty z lidových schůzí zachránce německého národa: výzvy k lidu mnichovskému z r. 1923, aby si poslechl v té či oné pivnici jeho varovná slova před nebezpečím židovského násilnictví a prznění.

Litvinov Wallach Finkelstein, polský bankovní lupič.

Není ani třeba uvádět, že pro pořadatele této politické přehlídky bolševismus a svobodné zednářství na jedné a židovství na druhé straně jsou vlastně totožné pojmy. Zatím co se výstava zdržuje nářeků na židovské státníky v cizích zemích, na příklad ve Francii nebo v Anglii, zuří nad židovským původem sovětských politiků. Tady podvod a falšování nemají vůbec hranice. Tam, kde nelze vedoucího politika sovětského nařknout ze židovství, jako třeba Stalina nebo Molotova, tam se namalovaly žlutě přes fotografie v životní velikosti křížem krážem škaredé hlavy židovky a vysvětlivky k tomu zní: tito muži jsou požidovštělí svými ženami. Tři fotografie Trockého, když přednáší, slouží občánku v rasové nauce za příklad, jak typicky židovské je gestikulování rukama při proslovu. Radek se jeví obložen vousem bludného Holanďana, jako ztělesněný satan. Ale největší nenávisti ze všech mrtvých i živých bolševiků těší se v knihovně německého musea komisař pro zahraničí, Maxim Litvinov. Nazývá se pouze jménem Wallach Finkelstein a jeho čestný titul nese v podpisu, nadpisu a přepisu málo lichotivý název: „dopadený polský bankovní lupič“.

Někdy také jenom: „železniční lupič“. V této protibolševické části stává se velká výstava, která doposud alespoň technicky měla jakousi úroveň, stupidní. Zde se už vůbec nepočítá s tím, že by návštěvník mohl mít nějaké intelektuální námitky, zde se mu předkládají fotografie mrtvol, barikád, zpusťovaných měst, zavražděných policistů a posekaných žen, zde se mu vtouká do hlavy: takhle hospodařili židovští bolševici v Rusku, v Polsku, Maďarsku, v Bulharsku, tak by byli hospodařili i v Německu, kdyby Tě nebyl, německý muž a německá žena, Adolf Hitler zachránil před tímto židovským nebezpečím.

Hrůza a strach návštěvníků před živoucím ďáblem-židem se stupňují až k paroxismu v polotmém pokoji, věnovaném svobodnému zednářství — záležitosti ovšem ryze židovské. Je tu prý vytvořen obřadní sál jedné lože, s hrobkou a skutečnými rakvemi, s několika kostlivci a s několika lebkami, modravě svítícími proti tmavě šedivému mramorovému pozadí. Mladý průvodčí s rákoskou — to už je asi šestý od té chvíle, kdy jsme s prohlídkou počali, neboť první skupina návštěvníků zřejmě už opustila výstavu i s průvodcem — vypravuje mystické věci o tom, kterak žid pomocí svobodného zednářství ovládá celý svět. Přicházíme právě k části výkladu, kde mladík vypravuje tónem, kterým se chváli přednosti kartáčku na zuby, a s vážností, jako by skládal zkoušku z botaniky, že lože svobodného zednářství byly povětšinou tajné soudy nad odpůrci židovstva a měly za úkol soudit a rozsudek provést. Tedy svobodní zednáři byli něco takového, čemu my, obyčejní lidé, říkáme fémoví vrazi a co považujeme — snad ani ne nepřávek — za speciálně nacistické zřízení. Mladík vypravuje:

„Když se velká lože rozhodla odpravit našeho vůdce ve Švýcarsku Gustlova, sdělila rozsudek smrti tamějším zednářům. Stalo se to následujícím způsobem: u židů znamená kuře, hebrejsky kapores, zabitou oběť. Zednáři tedy zařídili, aby v jejich novinách ve Švýcarsku, byl znázorněn Gustlov v karikatuře kuřete, kapores. Z této karikatury dověděli se židé na celém světě, co očekává našeho vůdce Gustlova.“

Obecenstvo.

Prohlíželi jsme výstavu ve všední den dopoledne. Většina návštěvníků měla uniformu. Byli to asi příslušníci školního tábora pro vysokoškoláky, mladíci od 22—25 let, velmi inteligentně a pěstěně vyhlížející. Měli uniformu z hnědé, dobré látky, téměř novou. Na hlavách měli černé kožené čepičky téhož střihu, jako američtí nebo španělští vojáci. Stáli pod komandem velitelů SA. v plné uniformě. Přijeli v šesti autobusech odněkud z venkova. Mimo ně tam bylo ještě několik civilních návštěvníků, mužů, žen, mladíků, dívek. Většina byla zřejmě z provincie, ale byli tam také dva zralí mužové, asi vyšší veřejní úředníci ze Saska nebo odněkud.

Uniformovaní nejvíce skoro vůbec zájem a chodili místnostmi, jak je průvodce vedl. Bylo na nich vidět, že je téma nezajímá a že posílají návštěvu výstavy ke všem čertům, jako nežádoucí školení. Část uniformovaných však — a byli to ti, kteří vypadali bystře — se nespolehla na průvodce. Zůstávali v malých skupinách sazu a studovali vystavené předměty bez průvodce. Pozorovali kriticky každý obraz, každý nápis. Nejdéle prodleli v místnosti, kde byly v několika uzamčených skříních vystaveny knihy, které dnes nejsou v Německu k dostání, poněvadž byly spáleny nebo prodány jako makulatura do ciziny. Bylo na nich přímo vidět, že mají o výstavě vlastní mínění.

Neuniformovaní návštěvníci vypadali jako nekritický dav. Obrazy, kostlivci, rakve, kresby na zdi a především kino zadarmo, ve kterém se předváděly primitivní filmy z pradávých dob zvukového filmu na důkaz židovského nevkusu — to všechno považovali za zábavu. Židovská otázka, jako ta-

ková, se jich zřejmě nedotýkala. Mladší se dívali na fotografie židů v kaftanech se zvědavostí a s opovržením. Patrně něco takového ve skutečnosti nikdy neviděli a bylo na nich vidět, že jsou rozhodnuti takové židy napříště nenávidět. Vyráželi zvuky odporu, když přihlíželi maďarskému filmu židovských jatek, byli zřejmě rozčileni v loži svobodného zednářstva, ale nezabrali na hrůzostrašné vyprávění o švýcarském kapores. Podívali se se zalíbením na nahé tanečnice revuí, a dívky civěly na fotografii Richarda Taubera. Poslední sál, kde jsou jen hakenkrajclerské prapory a výroky Adolfa Hitlera, procházeli, aniž se ohlédli. U východu rozdávalo nějaké děvče žluté lístky, na nichž nějaký pan F. I. M. Rehse vybízí sou-národovce, aby odevzdali všechny fotografie, letáky a knihy židovského původu říšskému vedení NSDAP., Residenzstrasse 1. Uniformovaní i neuniformovaní jakmile vyšli na ulici, kladli lístky na nejbližší římsu knihovny, aniž je čtli.

E. V. E.

otázky a odpovědi

Jak to dopadlo

Vážený pane redaktore,

doufám, že najdete místo pro několik poznámek, které Vám posílám jako stálý čtenář „Přítomnosti“ a jako občan, kterému záleží na odstranění závad v našem veřejném životě.

Nemyslíte, pane redaktore, že by „Přítomnost“ měla zavést stálou hlídku, pod titulem „Jak to dopadlo“ nebo nějak podobně? Mám na mysli případy, kdy Přítomnost přináší velmi závažné informace, kritiku, odsuzuje a dává podněty, které dávají čtenáři nahlédnout do podstatných otázek politického, hospodářského a kulturního života, ujasňují pozadí a naléhají na nápravu. Bylo by zajisté cenným přínosem pro čtenáře, kdyby se pak dověděl, jak se některé zjevy vyvinou dále, co se s podnětem stalo, byla-li zjednána náprava nebo proč nebylo úspěchu dosaženo. Právě proto, že většina občanů má na čtení a poslouchání rozhlasu nebo na přednášky atd. málo času a možností, odebírá časopis, který informuje alespoň o základních proudech života. Většina čtenářů, která si nemůže podrobně a denně všimnout všech zákoutí a spojitosti státní, hospodářské a mezinárodní politiky, mnoha otázkám hned neporozumí.

Uvádím příklady: „Přítomnost“ přinesla pěkný informativní článek B. Palkovského o rozpočtu, který mimo jiné dokazuje, že stát doplácí na obilní monopol. Proč? Nestačí snad rozdíl v nákupní a prodejní ceně uhradit režii společnosti? Sem spadají také Kubatovy články o lihovém hospodářství. Již několik měsíců trvá nevyjasněný a nevyřešený stav a palčivost otázky zůstává. Kdy přijde doslov? Mohu Vás ujistit, pane redaktore, že čtenáři touží dozvědět se, kdo zmařil nápravu a za jakou cenu, co se děje a v jakém stadiu je nyní záležitost, pro veřejnost tak významná?

Podněty „Přítomnosti“ jsou jistě často úspěšné, ale bylo by dobře, kdyby časopis šel za podobnými případy až do konce a sdělil výsledek. Čtenář a občan by poznal, že jeho list má váhu, že veřejné mínění působí a že mu jde o kladný výsledek.

V dokonalé úctě Váš F. D.

Vážený pane,

ptáte se: Kdy přijde doslov k článkům o lihovém hospodářství? Odpovídám: přijde, až hospodaření lihem bude nově definitivně upraveno. Prosím, abyste se zatím spokojil referátem o situaci, jaká je dnes.

Poněvadž minulý týden odešel parlament na prázdniny a do Nového roku se již nesejde, můžeme uzavřít bilanci roku 1937 zjištěním, že otázka nové úpravy hospodaření lihem zůstala i v tomto roce nevyřešena. Výsledek novinářské kampaně je zatím ten, že stará smlouva mezi státem a Společností pro zpeněžení lihu obnovena nebyla a že pravomoc této Společnosti je prodlužována vždy jen na krátké období. Je to jistě stav nedůstojný, způsobený rozpaky rozhodujících činitelů. Chcete-li vědět, jaké

úspěchy měl články, uveřejněné v „Prítomnosti“, pak Vám musím doznati, že zatím jsou tyto velmi malé. Spočívají jedině v tom, že dnes pod tlakem a kontrolou veřejného mínění nikdo nemá odvahu veřejně prosazovati obnovení staré smlouvy, pro stát tak nevýhodné. Pokusy o novou úpravu (bylo jich několik) ztroskotaly proto, že nebylo dosud nalezeno takové řešení, které by umožňovalo dohodu v koalici, kde stanovisko agrární strany naráží na odpor stran ostatních, jež dosavadnímu systému nechtějí dáti svůj souhlas. Problém tento ohrožuje klidnou spolupráci koaličních stran. Oba tábory jsou si dobře vědomy toho, že zde právě je nebezpečí vzniku těžké krise vlády se všemi nepříjemnými a nebezpečnými důsledky. Proto je jednání o této otázce neustále odkládáno na dobu pozdější a jedině proto akceptují všichni, jako východisko z nouze, prodlužování života Společnosti, která se těší důvěře jen jedině strany.

V dobách klidných bychom jistě proti tomuto postupu hlučně protestovali. Dnes, za napiaté mezinárodní situace, chceme míti pochopení pro opatrný postup oněch koaličních stran, které prosazují věc spravedlivou s tak malou dávkou energie. Uznáváme, že nikdy nebylo klidné a přátelské spolupráce československých vládních stran tolik zapotřebí, jako právě v uplynulém roce, jehož každý den přinášel zvenci nová a nová nebezpečí pro náš demokratický režim a pro naši státní samostatnost. V jedné moudré anglické knize stojí psáno: „Největší moudrost životní je míti smysl pro poměr věcí.“ Řídíce se touto radou, uznejme, že v roce 1937 bylo nutno střežiti a hájiti daleko cennější statky tohoto národa a státu.

Připomeňme jen vládě a všem stranám koaličním pro rok 1938 znovu tento důležitý problém našeho národního hospodářství s upozorněním, že nová daňová břemena, právě odhlasovaná, budou občané tohoto státu snášeti ještě s daleko větší trpělivostí a obětavostí, jestliže jim bude poskytnuta příležitost přesvědčiti se, že státní zájem je dobře hájen a uhájen i tam, kde proti němu stojí protekce nejmocnější politické strany. *Karel Kubata.*

dopisy

O bludném pacifismu

Vážená redakce,
zcela souhlasím s článkem p. dra Zd. Smetáčka v 50. čísle Prítomnosti. Mluvím tu jako vyslovený a organisovaný

pacifista, totiž jako člen výboru Mezinárodní kulturní ligy v ČSR. a spolupracovník jejího měsíčníku PAX. Kdo zná tuto revui a tento spolek, ví již předem, že toto moje stanovisko se kryje s názory převážné většiny členů a přátel Mezinárodní kulturní ligy. Vyjádřil jsem je také sám přímo panu G. Lansburymu. Mezinárodní kulturní liga uspořádala sice na počest tohoto prominentního anglického hosta odpolední čaj, nepořádala však jeho veřejnou propagační přednášku. O té již bylo v denním tisku psáno, nicméně pokládám za užitečné pro třibení pojmů v důležité otázce pacifismu, když poskytnete laskavě místo ještě tomuto mému projevu.

V prosincovém čísle PAX, které vychází právě v těchto dnech, musila být bohužel vypuštěna pro nával důležité látky následující moje glosa, kterou bylo jasně formulováno negativní stanovisko k bludnému pacifismu. Zněla takto:

„Qui bene distinguit, bene docet. Pacifisté se nyní dělí zhruba na tři směry: 1. na realistické (naše oficiální zahraniční politika, hnutí RUP, založené lordem Rob. Cecillem, a vůbec všude demokraté podporující politiku kolektivní bezpečnosti a posílení SN), 2. na revoluční (leví socialisté, na př. ruský soc. demokrat-emigrant Th. Dan nebo německý Kurt Hiller, který však není ztrnulý dogmatik a proto již od r. 1933 hlásí se též do skupiny první), 3. na absolutní (integrální — George Lansbury a jeho Internacionála odpůrců válečné služby, většina esperantistů a jiných naivních lidí, u nás p. Přemysl Pitter a pí Pavla Moudrá s měsíčníkem „Sbratření“).

Hlásíme se do skupiny první. Myslíme, že není a nemůže být dnes jednoho abstraktního pacifistického receptu, stejného pro všechny tak různorodé státy rozvrácené Evropy (směr druhý je dobře odůvodněn pro státy fašistické). Pravda je vždycky konkrétní. Mnoho omylů vzniká z nepružného myšlení, z mechanického přenášení zásad z jednoho období, z jedné situace na období a situaci jiné. My realističtí pacifisté v ČSR. máme stále před očima poučení Masarykovo ve „Světové revoluci“ a v „Nové Evropě“. Jako blud velmi nebezpečný rozhodně odmítáme u nás v ČSR. jmenovitě absolutní pacifismus G. Lansburyho, který nás právě navštívil, ačkoli nepochybujeme o jeho ušlechtilých pohnutkách.

Řekněme si ostatně své stanovisko krátce: zase jako v r. 1918 již po pět let a v dohledné budoucnosti ze srdce nám mluví a bude mluvit o válce a míru jedna stará píseň našeho mládí: la Marseillaise!“

Děkuji Vám, pane redaktore, a zůstávám s projevem dokonale úcty
Jaroslav Volný.

Prítomnost

JAKO NOVOROČNÍ DAR

Za 100 Kč, které můžete platiti ve 1/4 letních lhůtách, poskytnete svým přátelům dar, z něhož budou míti radost 52 týdnů. - O vašem rozhodnutí obdrží obdarovaný zprávu

VKUSNĚ UPRAVENÝM TISKOPISEM

Na přání zařídíme vše Vaším jménem a zašleme adresátovi zprávu, zároveň s posledními čísly letošního ročníku zdarma.

ADMINISTRACE „PRÍTOMNOSTI“

DÁMA

knihovnice - historička umění - filolog

ovládající jazyky, nezávislá, ve stáří circa 21—30 roků, příjemného zjevu a vystupování se přijme pro starý, zavedený podnik s rozvětveným zahraničním spojením. Kapitálová účast se nevyklučuje, není však podmínkou. Vlastnoručně psané nabídky s podobenkou pod značkou „Životní postavení“ do administrace tohoto listu.

Kdo rád píše na krásném dopisním papíře zaručeně dobrým a spolehlivým plnicím perem, kdo si potrpí na praktický kapesní zápisník a kvalitní, solidně vázané deníky na zápisky a výpisky, kdo chce míti vzorný a snadný přehled ve svých soukromých písemnostech a listinách, kdo pocítuje potřebu i v používání moderních pomůcek pro psací stůl, jíti vždy s duchem času, kdo hodlá věnovati někomu milému k svátku nebo k jiné významné příležitosti vhodný dárek, dobře pochodí, když se v každém případě obrátí na firmu

KAREL KELLNER v paláci pojišťovny Generali na rohu Václavského náměstí a Jindřišské ulice („Nároží krásných dárků“)